

Cilt XXXIII

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
Edebiyat Fakültesi
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI
Dergisi

2005

Kurucu:
A. Caferoğlu

***TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI DERGİSİ* HAKEMLİ BİR DERGİDİR
HAZİRAN VE ARALIK DÖNEMLERİNDE OLMAK ÜZERE
YILDA İKİ KEZ YAYIMLANIR**

SULTAN V. MEHMED REŞAD'IN ÇANAKKALE GAZELİ VE BU GAZELE YAZILAN TAHMİSLER

Enfel DOĞAN* - Fatih TIĞLI**

*-Çanakkale zaferinin 91. yılında Çanakkale
şehit ve gazilerinin aziz hatıralarına ithaf olunur-*

**The lyric poem of Sultan V. Mehmed Reshad's about Canakkale Wars
and the tahmises written on this poem.**

Abstract: In this study we prepared the tahmises (a composing a poem of five stanzas) with edition critic that written on Sultan V. Mehmed Reshad's lyric poem about Canakkale. In addition to this we give information about the poets with their political and literary atmosphere.

Keywords: Sultan V. Mehmed Reshad, Canakkale Wars, lyric poems of Canakkale, tahmis

1.&. Sultan V. Mehmed Reşad

Otuz beşinci Osmanlı padişahı V. Mehmed Reşad, 2 Kasım 1844'te İstanbul'da Çırağan Sarayı'nda dünyaya geldi. Sultan Abdülmecid'in oğludur. Saray geleneklerine göre bir eğitim aldı, Arapça ve Farsça öğrendi. Reşad, babasının padişahlığı esnasında rahat yaşamış, amcası Abdülaziz'in saltanat devrinde de hayli serbest bırakılmış idi. II. Abdülhamid'in hükümdarlığı

---

* Araştırma Görevlisi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yeni Türk Dili Anabilim Dalı (enfeldogan@yahoo.com).

** Araştırma Görevlisi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Eski Türk Edebiyatı Anabilim Dalı (fatihigli@hotmail.com).

esnasında ise -padişahın onu tahtı için rakip olarak görmesinden dolayı- sarayda dışarı ile temastan mahrum bir hayat geçirmiştir.¹

31 Mart vakasından sonra Meclis-i Umumî-i Millî II. Abdülhamid'in tahttan indirilmesine karar verdi ve Mehmed Reşad 27 Nisan 1909'da padişah ilân edildi. Yeni padişah, iktidarı giderek daha sağlam bir şekilde ele geçirip sonunda tek parti diktatörlüğü kurarak muhaliflerini ezecek olan İttihat ve Terakki'nin elinde bir oyuncak oldu. Meşrutiyetin yarattığı geçici coşkunluk ve aldaticı kaynaşma hâli yerini kısa zamanda yeniden ortaya çıkan ağır iç ve dış meselelere bıraktı. Memleket içindeki particilik ve partizanlık, muhalefet-iktidar çatışmaları had safhada devam etti. Doğu'da Kürt, Adana'da Ermeni ayaklanmaları (1909) ortaya çıkarken, Rumeli'de Arnavut ayaklanmaları baş gösterdi (1910). Sultan Reşad'ın Üsküp, Kosova, Priştine ve Manastır gibi Arnavut nüfusunu yoğun olarak barındıran vilâyetlere yaptığı Rumeli gezisi mevcut durumu düzeltmeye ve İttihat ve Terakki idaresiyle Arnavutlar arasındaki barışı sağlamaya yetmedi.²

II. Balkan Harbi'nden sonra Enver Bey Harbiye Nâzırlığına getirildi (1914). Cemal Bey de aynı şekilde terfi ettirilip Bahriye Nâzırı oldu. Talat Bey ise Dâhiliye Nâzırı olarak kabinede bulunuyordu. Bu sırada Sadrazam Said Halim Paşa'nın hiçbir iktidar gücü kalmamıştı. Padişah da Talat-Enver-Cemal üçlüsünü muhatap alıyor ve işlerini onlarla görüyordu. Bu üçlü Almanya ile gizli ittifak yaptıkları gün (2 Ağustos 1914) meclis beş aylık bir tatile girdi. Tatil esnasında Talat-Enver-Cemal Paşalar partinin ve kabinenin bazı üyelerinin haberi olmadan ülkeyi savaşa soktu (11 Kasım 1914). Sultan Reşad hiç istemediği hâlde bu oldubitti karşısında aynı gün bir beyanname neşrederek İngiltere, Fransa ve Rusya'ya karşı savaş ilânını duyurdu.³

Sultan V. Mehmed Reşad geçirdiği kısa bir rahatsızlığın ardından 3 Temmuz 1918'de Yıldız Sarayı'nda saat on biri yirmi beş geçte, bir Ramazan günü vefat etti ve Eyüp'te kendi yaptırdığı türbeye defnedildi.⁴

Veliahtlık döneminde Dolmabahçe Sarayı'nda sıkı bir gözetim altında bulundurulmuş Reşad Efendi, günlerini Fars edebiyatı ve Mevlevîlikle meşgul olup Mesnevî okumakla geçirirdi. II. Abdülhamid tarafından uzun yıllar dış dünyadan ve olaylardan soyutlandı. Çünkü II. Abdülhamid'e göre, saltanatın kendi elinden gitmesinde herkesten çok Reşad Efendi'nin menfaati vardır ve

¹ Enver Ziya Karal, "Mehmed V", *MEB İslâm Ansiklopedisi*, C. 7, s. 557.

² Kemal Beydilli, "Osmanlı Siyasî Tarihi: Küçük Kaynarca'dan Yıkılışa", *Osmanlı Devleti Tarihi*, C. 1, İstanbul 1999, s. 124

³ Cevdet Küçük, "Mehmed V", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 28, İstanbul 2003, s. 421.

⁴ Ali Fuat Türkgeldi, *Görüp İhtiklerim*, 3. bs., Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1984, s. 136-137.

geçmişte kendisi aleyhindeki entrikalar hep veliaht dairelerinde düşünülmüştür. Bu sebeple padişah, Reşad Efendi ile irtibatı olan, Beyoğlu'ndaki terzisine varıncaya kadar herkesi takip ettirmiştir.⁵ İsmail Hâmi Danişmend'in II. Abdülhamid'in ser-esvabîsi İlyas Efendi'den naklettiği "Ben bizim biraderi halka göstermemekle kendisine çok büyük iyilik ediyorum!" sözleri bu durumu ispatlamaktadır.⁶ Hatta Sultan Abdülhamid, Konya'daki Çelebi Efendi'nin Reşad Efendi'ye olan sevgisinden dolayı memleketin sair noktasındaki Mevlevîleri kendisine karşı kıskırtıp ayaklandıracağı zehabına kapılmış ve bütün Mevlevîleri ve Mevlevî dergâhlarını sıkı bir tarassut altında tutmuştur.⁷

Uzun yıllar toplumdan uzak kalan şehzade, Meşrutiyetin ilânından sonra "Veliaht-ı Saltanat Reşad Efendi Hazretleri" unvanıyla törenlere katılmaya başladı.

Şehzadeliği döneminde tanıştığı Mevlevîlik kültürü ile ilgisi tahta geçtikten sonra da devam etti. "Sultan Reşad mutaassıp denecek bir dereceye çıkmaksızın pek ziyade inançlı idi. Mevlevî tarikatına mensup olduğundan özellikle Mevlevîlere ve umumiyet üzere tarikat erbabına karşı pek ziyade hürmet gösterir ve onlara her vesile ile iltifat ederdi."⁸ Babası Sultan Abdülmecid'le, daha sonraları da ağabeyi Sultan II. Abdülhamid'le beraber Yenikapı Mevlevîhanesi'ne ziyaretlerde bulunmuştur. Tamir ettirdiği ve açılış merasimine katıldığı Yenikapı Mevlevîhanesi şeyhi Osman Salâhaddin Dede'ye bağlılığı ve hürmeti vardı. Mehmed Ziyâ'nın naklettiğine göre; "Veliahtlığı döneminden itibaren Osman Salâhaddin Dede'ye bağlı ve ona hürmetini her vesilede ibraz ederdi. Ne zaman onun sözü edilse daima muhabbetle ve takdirle anardı. 11 Haziran 1911 tarihinde Rumeli'ye yaptığı seyahat esnasında huzurunda yapılan Mevlevî mukabelesi neticesinde, mukabeleden aldığı manevî hazzı ifade için '*Şeyh Osman Efendi'nin mukabelesi gibi ruhâniyetli ve neşeli oldu*'"⁹ demiştir. Konya Mevlânâ Asitanesi postnişinlerinden Abdülhalim Çelebi ve Veled Çelebi Efendilerle de yakın ilişki içerisindeydi. Eyüp Sultan Camii'nde yapılan kılıç alayında (10 Mayıs 1909) da Sultan Reşad'a Çelebi Abdülhalim Efendi kılıç kuşatmış idi. Veled Çelebi padişahın bu ilgi ve iltifatlarını hatıralarında şöyle anlatmaktadır: "Sultan Hamid, 31 Mart Vakası'nın müsebbibi olarak hal' olundu ve yerine Sultan Mehmed Reşad geçti. Zaten

⁵ Sezai Küçük, *Mevlevîliğin Son Yüzyılı*, Simurg Yayınları, İstanbul 2003, s. 367-368.

⁶ İsmail Hami Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, Türkiye Yayınevi, İstanbul 1972, C. 4, s. 380.

⁷ Sezai Küçük, a.g.e, s. 367.

⁸ Halid Ziya Uşaklıgil, *Saray ve Ötesi*, (Haz.: Nur Özmel Akın), Özgür Yayınları, İstanbul 2003, s. 627-628.

⁹ İhtifalci Mehmet Ziya Bey, *Yenikapı Mevlevîhanesi*, (Haz.: Murat A. Karavelioğlu), Ataç Yayınları, İstanbul 2005, s. 155.

veliaht iken kendisi ile münasebetim vardı, gider gelirdim. Makama geçince irade etti. Dal sikke hırkasız hususî kapıdan eksiksiz saraya gidip gelmekliğimi irade etti... Sultan Reşad, Mevlânâ'ya muhip idi. Hakkımdaki teveccühü pek müstesna idi... Daha Reşad, Salâhaddin, Yusuf İzzeddin, Abdülmecid, Selim ve diğerleri beni davet ederlerdi. Bunlarla görüşürdüm... Ben Meşrutiyet devrinin bir Çelebisiyim. Sultan Hamid'e erişemedim. Sultan Reşad bana o derece iltifat ederdi ki Mevlânâ'dan başka hiçbir Çelebi bu kadar iltifata nail olamamıştır. Her İstanbul'a davet olundukça Topkapı Sarayı'na misafir olurum. Sultan Reşad bana iade-i ziyaret ederdi... İstanbul'a geldiğimde beni bir iki defa davet eder, hediyeler ve atiyeler verirdi."¹⁰

Bu hediyelerden olan tuğralı saatin, aile yadigârı olarak hâlâ saklandığını Veled Çelebi'nin kızı Devlet İzbudak'ın mektubundan öğrenmekteyiz.¹¹

Sultan V. Mehmed Reşad, I. Dünya Savaşı sırasında Mevlevîlerden oluşan bir alay teşkil etmeyi arzulamıştır. Bunun sonucunda, Veled Çelebi'nin kumandasında bir Mücâhidîn-i Mevleviyye Alayı vücuda getirilmiştir. Bu alay 13 Şubat 1916 Pazar günü Yavuz Sultan Selim'in türbesini ziyaret ettikten sonra İstanbul'dan trenle Konya-Halep yolu ile Şam'a ulaşmıştır. Cemal Paşa komutasındaki Dördüncü Ordu emrinde üç sene Şam'da kalan bu alay, savaşa katılmadan dağıtılmıştır.

2.&. Çanakkale Savaşları

Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'nda merkezî devletler (Almanya, Avusturya-Macaristan) yanında harbe girmesi üzerine bir taraftan Ruslara yardım etmek, diğer taraftan Batı cephesinin üzerindeki Alman baskılarını azaltmak maksadı ile İngiliz devlet adamları donanmanın yardımı ile Osmanlıyı en zayıf bir yerinden vurmaya düşündüler ve Çanakkale Boğazı'ndan geçerek İmparatorluğun merkezi İstanbul'u ele geçirmeyi planladılar.¹²

Boğazlara yönelik bu harekâtın ilk deniz hücumu 3 Kasım 1914'te İngiliz ve Fransız harp gemilerinin Ertuğrul, Seddülbahir, Kumkale ve Orhaniye tabyalarını bombardıman etmesiyle başladı. Mart ayına kadar sayısız çıkarma girişimlerinde ve saldırılarda bulundular; fakat başarı sağlayamadılar. 18 Mart 1915 sabahı bütün savaş gemileriyle boğaza giren ve tabyaları topa tutan İngiliz ve Fransız filoları Çanakkale Boğazı'nın iki yakasındaki mevzilerden açılan

¹⁰ Veled Çelebi İzbudak, *Hatıralarım, Canlı Tarihler*, Türkiye Yayınevi, İstanbul 1946, s.51-53.

¹¹ Metin Akar, *Veled Çelebi İzbudak*, TDK Yayınları, Ankara 1999, s. 244.

¹² Besim Darkot, "Çanakkale muharebeleri", *MEB İslâm Ansiklopedisi*, C. 3, s. 347-348.

yoğun ateş ve Karanlık Liman'a Nusret mayın gemisince dökülen mayınların tesiriyle mevcutlarının yüzde otuz beşini kaybedip çekilmek zorunda kaldılar.¹³

Bu bozgunundan sonra İngiltere ve Fransa karaya asker çıkarmak suretiyle Gelibolu yarım adasını ele geçirmeyi ve Boğazdaki tahkimatı arkadan vurmaya kararlaştırdılar. Bu amaçla karaya yaklaşık yetmiş beş bin asker çıkardılar.

Kara muharebeleri (1-2-3. Kirte, 1-2. Kerevizdere, Arıburnu, Anafartalar, Zığındere ve Kumkapı savaşları) çok dehşetli geçti. Karşılıklı taarruz girişimlerinde bulunuldu; fakat iki taraf da önemli bir başarı elde edemedi.¹⁴

Bir süre sonra muharebeler uzun süren siper savaşlarına dönüştü. Kasım 1915'te cepheye gelen İngiliz Harbiye Nâzırı Lord Kitchener durumu böyle görünce bölgeyi tahliye etmekten başka çare kalmadığına karar verdi. Böylece İtilâf kuvvetleri 19-20 Aralık 1915 gecesi Anafartalar ve Arıburnu cephesinden, 8-9 Ocak 1916'da da Seddülbahir'den çekildiler.

Türk milleti bu savaşta çok sayıda yetişmiş insanını kaybetmesine rağmen, kendisine has bir kahramanlık örneği sergileyen ordusu sayesinde Balkan Savaşları'ndan kalma ezikliği üzerinden atarak büyük bir askerî başarı kazanmıştır. Bu zafer bütün İslâm dünyası ve ezilmiş milletler için yeni bir ışık olmuş, Türk edebiyatında halkın hislerini dile getiren pek çok esere de konu teşkil olmuştur.¹⁵

¹³ Zekeriya Kurşun, "Çanakkale Muharebeleri", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 8, İstanbul 1993, s. 206.

¹⁴ Ömer Çakır, *Türk Şiirinde Çanakkale Muharebeleri*, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara 2004, s. 20, 30.

¹⁵ Zekeriya Kurşun, a.g.m., s. 207-208.

Bu makalede asıl konumuz Gazel-i Hümâyun ve bu gazele yazılan tahmisler olduğu için Çanakkale Savaşı'nın edebiyatımıza yansması ve işlenişi ele alınmamıştır. Bu konuda bilgi edinebilmek bakılabilecek bazı kaynaklar şunlardır: Abdurrahman Güzel, *Çanakkale (Yeni Mecmua'nın Özel Sayısında Neşredilen Çanakkale Savaşları Üzerine Değerlendirmeler)*, ÇOMÜ Atatürk ve Çanakkale Savaşlarını Araştırma Merkezi Yayınları, Çanakkale 1996; Ömer Çakır, a.g.e., Ankara 2004; Mehmet Kaplan, "Çanakkale Savaşı", *Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar 2*, Dergâh Yayınları, İstanbul 1994; İnci Enginün, "Çanakkale Zaferinin Edebiyata Aksisi", *Marmara Üniversitesi Türklük Araştırmaları Dergisi*, yıl 1986, sayı 2, İstanbul 1987, s. 111-129; Mustafa Uzun, "Çanakkale Muharebeleri-Edebiyat", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 8, İstanbul 1993, s. 208-209.

3.&. Gazel-i Hümayun

Deniz savaşları sonunda hüsrana uğrayan düşman ordularının kara muharebelerinde de mağlûbiyete uğramasıyla Çanakkale’yi terke mecbur kalmaları karşısında Sultan V. Mehmed Reşad bir şükür nişanesi olmak üzere bir gazel yazar. Devrin hemen hemen bütün gazete ve mecmualarında “Gazel-i Hümayun, Manzume-i Hümayun, Manzume-i Garrâ-i Hümayun vs.” başlıklarıyla yayımlanan¹⁶ bu gazel halk tarafından çok beğenilir.¹⁷

Manzûme-i Garrâ-i Hazret-i Hilâfet-penâhî¹⁸

Savlet etmişdi Çanakkal’aya bahr ü berden
Ehl-i İslâmın iki hasm-ı kavîsi birden

Lâkin imdâd-ı ilâhî yetişip ordumuza
Oldu her bir neferi kal’a-i pûlâd-beden

Asker evlâdlarımın pîşgeh-i azminde
Aczini eyledi idrâk nihâyet düşmen

Kadr ü haysiyyeti pâmâl olarak etdi firâr
Kalb-i İslâma nüfûz etmeğe gelmiş-iken

Kapanıp secde-i şükrâna Reşâd eyle duâ
Mülk-i İslâmı Hudâ eyleye dâim me’men

¹⁶ Bu gazete ve dergilerin bazıları şunlardır: *Harb Mecmuası*, Nu: 11, Ağustos 1916, *Tercüman-ı Hakikat*, Nu: 12715, 8 Eylül 1916; *Tanin*, Nu: 2780, 26 Ağustos 1332 / 8 Eylül 1916; *Tasvir-i Efkâr*, Nu: 1857, 26 Ağustos 1332 / 8 Eylül 1916; *Servet-i Fünun*, Nu: 1317, 14 Eylül 1916.

¹⁷ Bununla beraber, bu gazelin padişah tarafından değil de, meşhur bir şair tarafından yazıldığı rivayetleri mevcuttur (Bk. İsmail Hâmi Danişmend, a.g.e., s. 430).

¹⁸ **Gazelin nesre çevirisi:**

Müslümanların güçlü iki düşmanı birleşerek denizden ve karadan Çanakkale’ye saldırmıştı.

Fakat Allah’ın yardımı ordumuza yetişti ve askerlerimiz çelik bedenli birer kale oldu.

En sonunda, asker evlâtlarımın azmi karşısında düşman âcizliğini anladı.

[Düşman askeri] İslâm’ın kalbini (İstanbul’u) ele geçirmeye gelmişken şerefini ayaklar altına alarak kaçtı.

Reşad! Şükür secdesine kapan ve Allah’ın İslâm ülkelerini daima güvenli kılması için dua et.

Sultan Reşad bu gazelde; Müslümanların kuvvetli ve ezeli iki düşmanı İngiltere'yle Fransa'nın karadan ve denizden Çanakkale Boğazı'na hücum ettiğini, fakat Allah'ın yardımı ve Türk askerinin olağanüstü mücadele ve mücahedeşi karşısında amaçlarına ulaşamadıklarını belirtir. Devamında, kahraman ordumuzun azmi karşısında, İstanbul'u ele geçirmek isteyen düşmanın âcizliğini anlayarak ve haysiyetlerini ayaklar altına alarak kaçıp gittiğini ifade eder. En sonda da Allah'ın Türk yurdunu sonsuza değin güvenli bir yer kılması için dua eder.

“Bu samimi şiir her şeyden önce çok sâde ve basittir... Yek-âhenk ve yek-âvâz diyebileceğimiz gazel, bir plana bağlı olduğundan içinde düşünce ve kelime tekrarı yoktur. Bu itibarla bir sehl-i mümteni örneği sayılabilecek değerdedir.”¹⁹

Yayımlandığı günden itibaren dikkatleri üstüne çeken Çanakkale Gazeli Almanya'da da neşrolunmuştur.²⁰ Ayrıca Şair Sâfi Efendi tarafından manzum olarak Arapçaya tercüme edilmiştir.²¹ Bu gazel, Kâzım Uz (1872-1938) tarafından Rast makamında “Duâ-nâme-i Hazret-i Pâdişâhî” adıyla marş olarak da bestelenmiştir.²² Gazel halk tarafından da ilgi ve sevgiyle karşılanmış ve bu şiire onlarca tahmis yazılmıştır.

4.&. Tahmis

Beşleme anlamına gelen tahmis, bir gazelin, bir kasidenin veya beyitlerle yazılmış başka bir nazım şeklinin beyitlerinin önüne aynı vezin ve kafiyede üç mısra eklenerek beşli bentler hâline getirilmesidir. Yine beş dizeden oluşan ve beşli anlamına gelen muhammesten ayrılan en önemli özelliği ise, tahmisin önceden yazılmış beyitler ve ona ilâve edilen üçer mısradan oluşmasıdır. Muhammes ise, bir defada her bendi beş mısra hâlinde yazılan şiirlerdir. Şekil bakımından gösterdiği benzerlikler sebebiyle bu iki nazım şekli divanlarda ve şiir mecmualarında özellikle şairin kendi gazeline yazdığı tahmislerde ve sadece bir beytin alınıp tahmis edildiği gazelerde sıkça karıştırılmaktadır. “Tahmiste bent sayılarının, kendisine tahmiste bulunan şiirin beyit sayısı kadar olması gerekmektedir beraber, bazı beyitlerin atlanması suretiyle, şiirin beyit sayısından

¹⁹ Meserret Diriöz, “Gazel-i Hümayun ve Tahmisleri”, *J. Millî Türkoloji Kongresi (İstanbul, 6-9 Şubat 1978), Tebliğler*, Kervan Yayıncılık, İstanbul 1980, s. 106.

²⁰ Bk. *Servet-i Fünun*, Nu: 1321, 29 Eylül 1332.

²¹ *Edebiyat-ı Umumiye Mecmuası*, Nu: 3, 31 Mayıs 1334, s. 40-41. “Neşide-i mülûkânenin efâzil-ı şuarâ-yı Osmâniyyeden Medresetü'l-Vâizîn Edebiyat-ı Arabiyye muallimi şair-i Ferezdek-edâ Sâfi Efendi tarafından lisân-ı azbû'l-beyân-ı Arabiyye üstâdâne bir sûretde tahvili” üst başlığıyla yayımlanmıştır.

²² Yılmaz Öztuna, *Türk Musikisi Ansiklopedisi*, C. 2, İstanbul 1976, s. 356.

az bentlerle yazılan tahmisler de vardır. Aynı şekilde tahmiste bulunulan şiir bittiği hâlde, tahmisi yazan şairin kendisi şiirin sonuna bir veya birkaç bent ekleyebilir.²³ Nitekim aşağıda inceleyeceğimiz Üsküdarlı Talat'ın, Alî Emîrî'nin, Tevfik Lâmi'ın, Veled Çelebi'nin, Doktor Sami Bey'in ve Haydar Bey'in tahmislerinde bu eklemeler görülmektedir.

Yazılan tahmiste, tahmis yazılan beyitle eklenen mısralar arasında bir anlam bütünlüğü olması zorunludur. Yoksa aralarında uyum sağlanamayan, birbirlerine “neyzen bakışıyla”²⁴ bakan, uyumsuzluk örneği olan tahmisler başarılı sayılmaz.

Tahmis, edebiyatımızda çok kullanılan bir nazım şeklidir. Şairler padişahların, devlet adamlarının ve beğenip örnek aldıkları şairlerin şiirlerine, bazen de kendi şiirlerine tahmisler yazmışlardır. Örnek verecek olursak; Fuzûlî'nin Çağatay şiirinin üstatlarından Lütfî ve Habîbî'ye, Rahmî'nin (ö.1565) Hayâlî'ye, Muhibbî (Kanunî Sultan Süleyman)'ye ve Selimî (II. Selim)'ye; Hayâlî Bey'in Zâtî, Cafer Çelebi, İbrahim Paşa'ya ve Muhibbî'ye; Nev'î'nin kendi gazeline; Bâkî'nin Necâtî Bey'e, Muhibbî'ye, Muradî (Sultan III. Murad)'ye ve kendi gazeline; Şeyh Galib'in Mevlâna'ya, Fuzûlî'ye, Hayâlî Bey'e, Nef'î'ye, Râşid'e ve Pertev Paşa'ya yazdığı tahmisler meşhurdur. 16. yüzyıl şairlerinden Cinânî, kendi gazellerine tahmis yazma konusunda en çok örnek vermiş şairlerden birisidir. Divanında kendi gazellerine yazmış olduğu dokuz tahmisi vardır.²⁵

Edebiyatımızda başka bir örneği olmayan bir tahmis şekli de Niyâzî Mısırî'nin müritlerinden Derviş Azbî'nin *Niyâzî Mısırî Divanı*'nı tamamıyla tahmis etmesidir. Tahmis edilen bu divan *Divân-ı Hazret-i Mısırî Tahmîs-i Azbî Efendi* adıyla basılmıştır.²⁶

Tahmis yazılan şiir, hem kendinin hem de yazılan tahmisin kıymetini artırır. Şairlerin padişah ve devlet adamlarına tahmis yazmaları, kaside yazmalarındaki gibi çeşitli sebeplere dayanmaktadır. Bir görev alma, caizeye sahip olma, saygı gösterme veya yazımızın ana konusunu oluşturan gazelde olduğu gibi, siyasal ve sosyal bir mesajın halka ulaşmasına vesile olma bu sebepler arasında başta gelenlerdendir.

²³ M. Fatih Andı, *Servet-i Fünûn'a Kadar Yeni Türk Şiirinde Şekil Değişimleri*, Kitabevi, İstanbul 1997, s. 235.

²⁴ Bk. Tahirül Mevlevî, *Edebiyat Lügati*, (Haz.: Kemal Edib Kürkçüoğlu), Enderun Kitabevi, İstanbul 1973, s. 142.

²⁵ Cihan Okuyucu, *Cinânî-Hayati, Eserleri, Divanının Tenkitli Metni*, TDK Yayınları, Ankara 1994, s. 249-268.

²⁶ Mustafa Erdoğan, *Türk Edebiyatında Muhammes*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2002, s. 17.

5.&. Gazel-i Hümayun'a Yazılan Tahmisler²⁷

Gazel-i hümayunun Türk toplumu üzerindeki etkisini, halkın değişik kesimlerinden kişiler tarafından yazılan tahmislerin çokluğunda görmek mümkündür. İncelediğimiz tahmis mecmuaları ve yaptığımız gazete ve dergi taramaları neticesinde bu gazele yazılan otuz tahmis tespit edilmiştir. Bu tahmisleri yazarları şu şekilde sıralayabiliriz:

Üsküdarlı Talat, Ali Emîrî (3 adet), İbrahim Alaeddin [Gövsal], Ahmed Mâhir Efendi, Şeyh Elif Efendi, Nigâr Hanım, Sabit Bey, Hâlid Bey, Tevfik Lâmih Bey, Yahya Kemal [Beyatlı], Abdülhalim Çelebi, Mesud Efendi, Doktor Ali Paşa, Tevfik Efendi, Veled Çelebi [İzbudak], Sertabib Sami Bey, Haydar Bey, Yümmi Bey, Sabri Efendi [Kalkandelen], Abdülkadir Nasih Bey, Ali Rıdvan Bey, Feyhân, Nazmî Bey, Fazıl Ahmed [Aykaç], Nâzım, Binbaşı Tahsin Bey, Sami Bey, Vedad Örfî.

Büyük bir zaferin mahsulü olan bu gazelin gazetelerde yayımlanmasının ertesi günü İbrahim Alaeddin tarafından ilk tahmis yazılır ve *Tanin* gazetesinde neşrolunur. Bunu Bolu'dan, Elazığ'dan, yurdun her tarafından çeşitli kesim ve mesleklerden kişilerin yazdığı tahmisler izler.

Tahmis yazarlara baktığımızda önemli bir kısmının saray çevresine ve padişaha yakın kişiler olduğunu görmekteyiz. Ser-esvâbî-i Pâdişâhî Sâbit Bey, Mâbeyn-i Hümayûn-ı Mülûkâne Etibbâsından Ali Paşa, Devletlü, Necâbetlü [Şehzâde] Ömer Hilmi Efendi Hazretlerinin Müdîr-i Umûrî Hâlid Bey, Yıldız Kütüphanesi Memuru Sabri Efendi, Sultan V. Mehmed Reşad'ın müntesibi olduğu Mevlevî tarikatının önde gelen isimlerinden Abdülhalim Çelebi ve Veled Çelebi Efendiler, Sultan Reşad gibi Yenikapı Mevlevîhânesi şeyhi Osman Salâhaddin Dede'ye bağlı olan ve Meclis-i Meşâyih reisliği yapmış olan Sütlüce Sa'dî Dergâhı şeyhi Elif Efendi, hanedan üyeleriyle ve sarayla samimî münasebetleri bulunan Nigâr Hanım, Şûrâ-yı Evkâf Reisi Ballıklızâde Ahmed Mâhir Efendi ve saray çevresinden olduğunu tahmin ettiğimiz Feyhân.

Tahmis yazarların bir kısmının da asker kökenli kişilerin olduğunu görmekteyiz: Topçu Binbaşı Nazım, Birinci Kolordu-yu Hümayun Maliye Müfettişliği Muhasebecisi Nazmi, Mütekaîd Binbaşı Tahsin, Harbiye Nezareti Muemalât-ı Zâtiyye Evrak ve Dosya kısmı ketebesinden Mesud Efendi. Kazanılan askerî bir zaferin ardından Osmanlı Devleti'nin başı ve İslâm

²⁷ Edebiyat çevrelerini ve ilim âlemini bu tahmislerden (Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'ndeki iki yazma mecmuada bulunan yirmi üç tahmis) haberdar eden kişi Meserret Diriöz'dür. Diriöz, I. Millî Türkoloji Kongresi'nde sunduğu bir tebliğde tahmislerden bahsederek onlardan bir kısmını edebî ve sanatsal açıdan incelemiş, bazı tahmislerden örnek parçalar almış, ancak metinleri yayımlamamıştır [Meserret Diriöz, a.g.m., s. 105-114].

dünyasının halifesi sıfatıyla duygularını açıklayan padişahın halka ve kahraman askerlerimize bir hediyesi olarak sunulan bu gazelin ordu mensuplarınca da tahmis edilmesi, duyulan heyecana ortak olma duygusundan kaynaklanmaktadır.

Bu tahmislerden birini yazan Nigâr Hanım'ın tahmisi yazma macerası ilginçtir:²⁸ Meşrutiyetin ilânından sonra hanedan üyeleriyle samimî ölçülerde görüşmeye başlayan Nigâr Hanım, çeşitli defalar “hanedân-ı saltanatın bu sûretle iltifatına mazhar” olur. Arkadaşları arasında II. Abdülhamid'in oğlu Burhaneddin Efendi, V. Murad'ın kızları Hatice ve Fehime Sultanlar da yer almaktadır. İlk defa Mecid Efendi'nin haremi tarafından 1911 yılının Kurban Bayramı muayedesinde Sultan V. Mehmed Reşad'a takdim edilir. Veda sırasında padişahın “Hak sizin gibileri memlekete bağışlasın.” şeklindeki övgülerine nail olmuştur.

Nigâr Hanım bu memnuniyetle birkaç ay sonra Selanik gezisinden dönen padişah için “birkaç manzum söz” kaleme almış ve Şehzâde Mecid Efendi vasıtasıyla padişaha arz etmiştir. Birkaç gün sonra atıyye-i seniyye olarak yirmi lira ile ödüllendirilmiştir. Çeşitli defalar muayede törenlerine katılan Nigâr Hanım, birçok kez padişahın iltifatlarına mahzar olmuştur. 1916 Ramazan Bayramında gerçekleştirilen muayede Nigâr Hanım padişaha *Elhân-ı Vatan* kitabını sunmuş ve padişahın geçen seneki fotoğraf sözünü hatırlatmıştır. Sultan Reşad da “Kitabı odama götürün hepsini okuyacağım.” iltifat-ı şahanesiyle Nigâr Hanım'ın sırtını okşamıştır.

Tasvir-i Hümayun ihsanı bir süre sonra gerçekleşir. Ser-esvâbî-i Şehriyârî Sabit Bey tarafından gönderilen bir memur bir paket ve bir mektupla Rumelihisarı'ndaki yalaya gelir. Paketin içinde “etrafi küçük pırlantalarla süslü bir tasvir-i hümayun” vardır. Sabit Bey tarafından yazılan mektupta “Haşmet-meâb hazretlerinin hafta içinde neşrolunan manzume-i garrâları tarafından tahmis edilirse mahzûziyet-i seniyyeyi mucib olacağı” tavsiyesi yer almaktaydı. Bunun üzerine Nigâr Hanım zât-ı şâhâneye teşekkürnâme ile Sabit Bey'e de arzu buyurdukları tahmisin yazılacağını bildiren bir mektup yazar. Kısa bir sürede yazılan tahmis taahhütlü bir mektupla Sabit Bey'e gönderilir. Daha sonra bu tahmis *Tasvir-i Efkâr* gazetesinde yayımlanır.

Yine bu gazete tahmis yazarlardan biri olan Yahya Kemal'e de padişah tarafından bir saat hediye edildiği rivayet edilir.²⁹ Ahmed Mâhir Efendi'ye ve

²⁸ Bu kısım, Nazan Bekiroğlu'nun *Şâir Nigâr Hanım* (İletişim Yayınları, İstanbul 1998, s. 210-215) adlı kitabından özellenmiştir.

²⁹ Mustafa Uzun, “Çanakale Muharebeleri-Edebiyat”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 8, İstanbul 1993, s. 208-209.

Veled Çelebi'ye Sultan Reşad tarafından verilen saatlerin de yazılan tahmisler neticesinde hediye edildiği düşünülebilir.

Yazılan tahmislerden Fazıl Ahmed'e ve Sami Bey'e (29 numaralı tahmis) ait olanları tehzil yoluyla söylenmiştir.³⁰ Bu yönüyle diğer tahmislerden ayrılmaktadırlar. Yine böyle tehzil yoluyla söylenmiş ve şairi belli olmayan bir tahmisin ilk bendi bazı kaynaklarda yer almaktadır:

Haberim yoktu olup bitmiş işlerden
Mesnevîler okuyordum oturup ezberden
Bir de baktım ki haber geldi bizim Enver'den
Savlet etmişti Çanakkal'aya bahr ü berden
*Ehl-i İslâmın iki hasm-ı kavîsi birden*³¹

“Sütlüce Dergâh-ı Şerîfi post-nişîni” Şeyh Elif Efendi tarafından yazılan manzume ise tahmis değil, naziredir.

“Gazel-i Hümayun'u tahmis edenlerin pek çoğu Padişah'ın mısralarıyla kendi mısraları arasında tabîî bağlantıyı kuramamışlar, lehimi tutturamamışlardır. Bunun biraz da gazelin bünyesinden ileri geldiğini kabul etmek lâzımdır. Gazelin yapısına, hususiyetlerine iyi dikkat etmeyen şairlerimiz sâdece mısraları birbirine perçinlemek hususunda âciz kalmamışlar, aynı zamanda Padişah huzurunda bulunanların zarafetini de gösterememişlerdir... Ayrıca tahmislerde çok sayıda kafiye bozuklukları da görülmektedir.”³²

6.&. Tahmis Metinleri

Yayına hazırladığımız tahmisler için Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde Mehmed Reşad Bölümü nu. 454 ve nu. 533'te bulunan yazma mecmualar³³ ile Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi Y. 697'de bulunan *Beşinci*

³⁰ Tehzil, ünlü bir şiire aynı ölçü ve uyakta şaka ve alay yollu yazılmış naziredir. Buna hezl de denir. Şair, bununla ya bir konuya mizahî bir nitelik verir, ya da ciddî şiirleri mizahî bir duruma sokar. Ancak bununun bayağılıktan uzak, zarif olması gerekir... Yeni Türk edebiyatında tehzilleriyle ün kazanmış şairler Fazıl Ahmet Aykaç ve Halil Nihat Boztepe'dir (Cem Dilçin, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, 5. bs., TDK Yayınları, Ankara 1999, s. 273).

³¹ İsmail Hami Danişmend, a.g.e., s. 380.

³² Meserret Diriöz, a.g.m., s. 108-109.

³³ TSMK Mehmet Reşat 454: *Tahmîsât-ı manzûme-i Sultân Reşâd* (Çalışmamızın temelini oluşturan nüsha budur. İçerisinde Mehmed Reşad'ın gazeli ve ona yazılan yirmi bir adet tahmis ve bir nazire bulunmaktadır. 6.&.'deki ilk yirmi iki tahmis bunlardır). Özellikleri: Aharlı kâğıt. 190 mm boy ve 120 mm eninde 31 yaprak. Sahifede rika ile 88 mm uzunluğunda

Sultan Mehmed Reşad'ın Meşhur Gazeli ve Tahmisleri isimli yazma mecmua³⁴ ve *Ali Emîrî Divanı*'ndan (6.&.'deki 28 numaralı tahmis) yararlanılmıştır. Bu mecmualarda yer alan tahmislerden bazılarının ayrıca yayımlandığı gazete, dergi ve kitaplar tespit edilmiş, yazma nüshalarla karşılaştırma yapılmış ve mevcut olan farklar dipnotta belirtilmiştir.

Dönemin belli başlı gazete ve dergilerinde yapılan taramalar neticesinde bulunan tahmisler de (6.&.'deki 24, 25, 26, 27 ve 30 numaralı tahmisler) bu çalışmaya dâhil edilmiştir. Geniş kapsamlı taramalar neticesinde bu gazele yazılan tahmislerin sayısının artacağından şüphemiz yoktur.

1. Osmanlı Donanma Cemiyeti Merkez-i Umûmî Âzâsından Bahriye Müsteşar-ı Esbakı Üsküdarlı Talat Bey'in³⁵ Tahmisi³⁶

değişik sayıda satır. XX. Asır başı. Vişneçürüğü, deri cilt (Fehmi Edhem Karatay, *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu*, C. 2, İstanbul 1961, s. 238). // TSMK Mehmet Reşat 533: *Manzûme-i Şâhânevi Tahmîs* (6.&.'deki 23 numaralı tahmis buradan alınmıştır). Özellikleri: Aharlı kâğıt. 190 mm boy ve 120 mm eninde 17 yaprak. Sahifede rika ile 55 mm uzunluğunda 4 satır. Kahverengi deri ve ebru cilt (Fehmi Edhem Karatay, *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu*, C. 2, İstanbul 1961, s. 238-239).

³⁴ Dört yapraktan oluşan bu mecmuada Sultan V. Mehmed Reşad'ın gazeli ile Yahya Kemal, Fazıl Ahmet ve Sami Bey'in (6.&.'deki 29 numaralı tahmis) tahmisleri yer almaktadır.

³⁵ **Üsküdarlı Talat** (1858-15 Eylül 1925): Üsküdar'da İhsaniye Mahallesinde doğmuştur. Babası Binbaşı Ahmed Ağa'dır. Babasının memuriyeti sebebiyle bulunduğu Van'da vefat etmesi (1863) üzerine annesiyle birlikte İstanbul'a döndü ve mahalle mektebinde eğitimine başladı. Mahalle mektebinden sonra çeşitli özel hocalardan dinî ve edebî dersler aldı. Mahallelerinde bulunan Mevlevî muhibbi Hafız Ömer Efendi tarafından cuma günleri Kulekapısı (Galata) Mevlevîhânesi'ne giderlerdi. Tanıştığı bu kültür ile bağlarını koparmayan Talat, Bahariye Mevlevîhânesinde sema çıkarmıştır.

Üsküdarlı Talat, 1879 yılında ilk memuriyeti olan Adliye Nezareti Muhasebe Kalemî'ne girer. On dokuz sene kalemde başkâtiplik yaptıktan sonra, Adliye Muhasebe Müdürlüğü'ne atanır. Buradan sonra 1909 yılında da Bahriye Nezareti müsteşarlığına atanır ve bu görevinden sekiz ay kaldıktan sonra 1910 tarihinde emekli olur. Emekliliğinden sonra Donanma Cemiyeti, Müdafaa-i Milliye Cemiyeti, Hilâl-i Ahmer gibi toplumun hizmet eden çeşitli kuruluşlarda çalışmıştır. Özellikle Muallim Naci'nin edebî sayfasını yönettiği *Saadet* gazetesi başta olmak üzere *Zuhûr* ve diğer gazetelerde divan edebiyatının geleneğini yansıtan çeşitli şiirleri yayınlanmıştır. Bu şiirler daha çok gazel nazım şekliyle yazılmış şiirlerdir. Ertuğrul Fırkateyni'nin Japonya'da batması üzerine yazdığı mersiyenin dönemin Sansör'ü Hıfzı Bey tarafından yayınlanmasına müsaade edilmemesi ve Dahiliye Müsteşarı Rıdvan Paşa'nın ihtarları üzerine basın hayatından çekilmiştir. Üsküdarlı Talat Bey'in edebî cephesinin en önemli özelliklerinde biri de tarih düşürmedeki maharetidir. Çeşitli vefatlar, Misak-ı Milli'nin kabul edilmesi, Mustafa Kemal Atatürk'ün Cumhurbaşkanı olması, Yahya Kemal'in Varşova sefaretine atanması gibi çeşitli olaylara düşürdüğü başarılı tarihleri vardır. Hayatı ve eserleri hakkında geniş bilgi için bk.: İbnülemin Mahmut Kemâl İnâl, *Son Asır Türk Şairleri*, 3. bs., C. 4, Dergâh Yayınları, İstanbul 1988, s. 1885-1897; Nurettin Gemici, "Üsküdarlı Talat Örneğinde Millî ve Tarihî Değerlerimize Sahip Çıkılması", *I. Üsküdar Sempozyumu 23-25*

Merkez-i saltanata olmak için şûr-efgen
 Kimi bâğî kimi tâğî kimi reh-zen kimi zen
 Toplayıp topla tüfekte bir alay-ı ehremen
Savlet etmişdi Çanakkal'aya bahr ü berden
Ehl-i İslâmın iki hasm-ı kavîsi birden

Âlem-i gayb-ı sipâhî yetişip ordumuza
 Nusretullâh kemâhî yetişip ordumuza
 Galebe nâ-mütenâhî yetişip ordumuza
Lakin imdâd-ı ilâhî yetişip ordumuza
Oldu her bir neferi kal'a-i pûlâd-beden

Bulunup ordumuzun harbde her bezminde
 Gördüler sâhib-i azm olduğunu cezminde
 Kuvvet ü kudretini anladılar rezminde
Asker evlâdlarımın pîşgeh-i azminde
Aczini eyledi idrâk nihâyet düşmen

Oldu askerlerimin süngüleri pertev-bâr
 Görmez oldu önünü çeşm-i adû-yı bî-âr
 Bir sürü leşker ile etmedi bir yerde karâr
Kadr ü haysiyyeti pâmâl olarak etdi firâr
Kalb-i İslâma nüfûz etmeğe gelmiş-iken

Himmat-i hazret-i pîrâna Reşâd eyle duâ
 Nusret-i milket-i Tûrâna Reşâd eyle duâ
 Zafer-i cephe-i Îrâna Reşâd eyle duâ
Kapanıp secde-i şükrâna Reşâd eyle duâ
Mülk-i İslâmı Hudâ eyleye dâim me'men

Mayıs 2003 Bildiriler, İstanbul 2004, C. 2, s. 466-474; Ömer Çakır, "Üsküdarlı Talat'ın Hayatı ve Şiiri", II. Üsküdar Sempozyumu 12-14 Mart 2004 Bildiriler, C. 2, İstanbul 2005, s. 224-233.

³⁶ *Tercüman-ı Hakikat* (nu: 12719, 30 Ağustos 1332/12 Eylül 1916)'te yayımlanmıştır.

Şi'rin istersen eğer görmek şâhânesini
 Oku hakanımızın nazm-ı selîsânesini
 Hırz-ı cân eyle mezâmîn-i belîğânesini
 Fevz ile nusret ile ömr-i mülûkânesini
 Dilerim eyleye müzdâd Hudâ-yı zü'l-men

2. Ali Emîrî'nin³⁷ Tahmîsi³⁸

Ne mülûkâne eserdir bu ne nutk-ı ahsen
 Tab'-ı şâhânesidir masdar-ı ilhâm-ı sühan
 Buyurur şevket ile pâdişâh-ı mülk ü vatan
Savlet etmişdi Çanakal'aya bahr ü berden
Ehl-i İslâmın iki hasm-ı kavîsi birden

Hasm-ı müstağrak-ı âhen sataşıp ordumuza

³⁷ **Ali Emîrî Efendi** (1857-1924): Diyarbakır'da doğmuştur. Emirzâde lakabıyla meşhur olan bir aileye mensup olan Ali Emîrî, Sâim Seyyid Mehmed Emîrî Çelebi'nin torunu, tüccardan Mehmed Şerif Efendi'nin oğludur. Bir süre sıbyan mektebine ve medreseye devam ettikten sonra aldığı özel derslerle kendisini yetiştirdi. 1877 yılında ilk memurluğu olan Mardin Sancağı Tahrirat Kaleminde işe başladı ve II. Meşrutiyet'in ilânından (1908) sonra emekli oluncaya kadar başta Yemen, Halep, Yanya, İşkodra olmak üzere imparatorluk coğrafyasının muhtelif yerlerinde çeşitli devlet görevlerinde bulundu. Bu görevleri sırasında bulunduğu bölgelerle ilgili eserler yazması ve buralardan daha sonra Millet Kütüphanesi'nin önemli bir bölümünü oluşturacak nadir ve tek nüsha (özellikle *Divanü Lügati't-Türk*) kitaplar toplaması en önemli özelliklerindedir.

Emeklilik yıllarında İstanbul'da başkanlığını yaptığı Tasnif-i Vesâik-i Tarihiyye Encümeni başta olmak üzere çeşitli encümenlerde üyeliklerde bulundu. Tarihî eserlerin bakımsızlığı üzerine Vakıflar İdaresine çeşitli "vicdânnâmeler" yazdı. Ölümüne kadar müdürlüğü olarak görev yaptığı Millet Kütüphanesi'nde kitaplarıyla beraber yaşayan, kendine özgü bir hayatı olan Ali Emîrî telif ettiği eserleri ve yayınladığı mecmualar başta olmak üzere çeşitli eserleri de yayınlayarak kültürümüze hizmet etmiştir. Hayatı ve eserleri ile ilgili ayrıntılı bilgi için bk.: İbnülemin Mahmut Kemâl İnâl, *Son Asır Türk Şairleri*, 3. bs., C. 1, Dergâh Yayınları, İstanbul 1988, s. 298-312; Muhtar Tevfikoğlu, *Ali Emîrî Efendi*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1989; M.Serhan Tayşi, "Ali Emîrî Efendi", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 2, İstanbul 1989, s. 390-91; Abdullah Uçman, "Ali Emiri Efendi", *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, C. 1, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1999, s. 209-210.

³⁸ *Ali Emîrî Divanı* (Millet Kütüphanesi, Ali Emîrî Manzum, Nu: 37, s. 200)'nda da yer almaktadır. / *Divan*'da başlık olarak: Tahmîs-i Nutk-ı Hümâyûn-ı Hazret-i Hilâfet-penâhî

Top u tayyâre-i müz'icle üşüp ordumuza³⁹
 Cevşen ü seyf ü siperle yanaşıp ordumuza⁴⁰
Lakin imdâd-ı ilâhî yetişip ordumuza
Oldu her bir neferi kal'a-i pûlâd-beden

Bakınız satvete Osmanlıların rezminde
 Söylenir yeryüzünün Hind ile Hârizminde
 Okunur nutk-ı mülûkâne cihân bezminde
Asker evlâdlarımın pîşgeh-i azminde
Aczini eyledi idrâk nihâyet düşmen

Düşmenin hâlini ey hâme-i ferruh-reftâr
 Sende yok tâb-ı beyân eyleyemezsen ihbâr
 Bak ne âlî buyurur pâdişeh vahy-âsâr⁴¹
Kadr ü haysiyyeti pâmâl olarak etdi firâr
Kalb-i İslâma nüfûz etmeğe gelmiş-iken

Yâ bütün bir yere toplandı künûz-ı dünyâ
 Sâhil-i hikmete çıkdı yâ leâl-i deryâ⁴²
 Yâ bu nazmı dedi sultân-ı belâgat-pîrâ
Kapanıp secde-i şükrâna Reşâd eyle duâ
Mülk-i İslâmı Hudâ eyleye dâim me'men

Nerde ben nerde kelâm-ı⁴³ şeh-i hikmet-îcâd
 Şerm ile etdi Emîrî kulu teksîr-i sevâd
 Bende yok kudret-i tahmîs-i şehinşâh-ı bilâd⁴⁴

³⁹ Divan'da: Ra'dlar sâikalarla yanaşıp ordumuza

⁴⁰ Divan'da: Bir yanar dağ gibi dehşetle üşüp ordumuza

⁴¹ İlk üç mısra Divan'da bütünüyle farklıdır:

Buyurur askere evlâdım o şâh-ı aktâr

Zât-ı şâhânesi evlâdı ola berhurdâr

Düşmenün hâlini bu şeh-eser eyler izhâr

⁴² "leâl-i deryâ": Divan'da "leâl-i ma'nâ"

⁴³ "kelâm-ı": Divan'da "kemâl-i"

Ömr-i müzdâd ile Sultân Mehemmed ola şâd
Edelim arz-ı münâcât Hudâ-yı zül'men

3. Mekâtib-i Resmîyye Muallimlerinden İbrahim Alâeddin Bey'in⁴⁵ Tahmîsi⁴⁶

Saltanat taht-gehi olduğuna müftehiren
Her küçük zerresi Tûfân-ı hamîyyet köpüren
Şanlı İstanbul'a tevcîh ile bir haşr-i fiten
*Savlet etmişdi Çanakkal'aya bahr ü berden
Ehl-i İslâmın iki hasm-ı kavîsi birden*

Öyle bir heybet-i bî-misl ile kopmuşdu gazâ
Ki uğuldardı hey-â-hây-ı kıyâmetle fezâ
Saldı vahşîleri dehrin şu güzel yurdumuza
*Lakin imdâd-ı ilâhî yetişip ordumuza
Oldu her bir neferi kal'a-i pûlâd-beden*

⁴⁴ “şehinşâh-ı bilâd”: Divan'da “kelâm-ı üstâd”

⁴⁵ İbrahim Alaeddin Gövsa (1889-29 Ekim 1949): Trabzon Mektupçusu Filibelizâde Mustafa Asım Bey'in oğludur. Şemsü'l-Maarif isimli özel okulda okuduktan sonra babasının göreviyle gittiği Trabzon ve Vefa İdadilerinde orta öğretimi tamamladı. 1910 yılında Hukuk Mektebi'ni bitirdi ve Trabzon Lisesi edebiyat öğretmenliğine atandı. 1913 yılında Maarif Vekâleti tarafından İsviçre'ye gönderildi. Orada Jean Jacques Rousseau Pedagoji Enstitüsü ve Cenevre Üniversitesi Psikoloji Bölümü'nü bitirdi. Geri dönünce Darülmuallimin'de psikoloji ve pedagoji dersleri hocalığı ile müdürlük yaptı (1916-1926). Daha sonra Maarif Vekâleti Talim ve Terbiye Heyeti üyeliğine atandı. 1927 yılında Sivas, 1931 yılında Sinop ve 1936 yılında İstanbul milletvekili seçildi. 1946 yılına kadar bu görevde kaldı. Bir süre *Türk Ansiklopedisi*'nin genel sekreterliği görevinde bulundu.

Babasının etkisiyle edebiyat dünyasına giren İbrahim Alaeddin ilk önceleri Namık Kemal ve Ziya Paşa'nın etkisiyle aruzla şiirler yazdı. Tefik Fikret'in *Rubâb-ı Şikeste* kitabı ile yeni şiire yöneldi. Orhan Seyfi Orhon ve Enis Behiç Koryürek'in etkisiyle hece vezni ve sade bir dille çocuk şiirleri yazdı. Edebiyat tarihi için asıl önemi yazdığı ansiklopedi ve biyografi eserleridir. Hayatı ve eserleri hakkında geniş bilgi için bk.: İbnülemin Mahmut Kemâl İnâl, *Son Asır Türk Şairleri*, 3. bs., C. 1, Dergâh Yayınları, İstanbul 1988, s. 94-96; Zeki Gürel, *İbrahim Alaeddin Gövsa*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1995; Atilla Çetin, “Gövsa, İbrahim Alaeddin”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 14, İstanbul 1996, s. 158-160; Duhter Bayraktar, “Gövsa, İbrahim Alaeddin”, *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, C. 1, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1999, s. 481-482.

⁴⁶ *Tanin* (nu: 2781, 27 Ağustos 1332/ 9 Eylül 1916, s. 2)'de yayımlanmıştır.

Anlamak ister isen kudretini hazminde
 Ordunun satvet-i şîrânesini rezminde
 Oku sultânımızın beyt-i hikem cezminde
Asker evlâdlarımın pîşgeh-i azminde
Aczini eyledi idrâk nihâyet düşmen

Giremez bâğ-ı hilâfet içine şâibe-dâr
 Edemez çünkü bu cennetde o iblîs karâr
 Hafr edip şânına âmâline hüsrânlı mezâr
Kadr ü haysiyeti pâmâl olarak etdi firâr
Kalb-i İslâma nüfûz etmeğe gelmiş-iken

Yüz sürüp toprağa millet ede terfîk-i nidâ
 Nezd-i Bârf'ye bu şevketli halâvetli sadâ
 Yükselip yağdıracaktır bize bârân-ı rehâ
Kapanıp secde-i şükârâna Reşâd eyle duâ
Mülk-i İslâmı Hudâ eyleye dâim me'men

4. Şûrâ-yı Evkâf Reîsi Ahmed Mâhir Efendi'nin⁴⁷ Tahmîsi

⁴⁷ Ahmed Mâhir Efendi, Ballıklıhzâde (1860-1925): Son dönem din âlimi ve siyaset adamlarından olan Ahmed Mahir Efendi Kastamonu'da doğmuştur. Ailesi Ballıklı Efendizâde lakabıyla tanınmaktaydı. Dedesi Hafız Mehmed Nureddin Efendi, babası Kastamonu Ticaret Reisliği yapmış olan Seyyid Hafız Mehmed Said'dir. İlk öğrenimini Nasrullah Mektebi'nde aldıktan sonra Merdiyye Medresesi'ne devam ederek Ahmed Hicâbî'den icazet aldı (1882-83). Kastamonu İstinaf Mahkemesi üyeliğinde bulundu. 1896 yılında Hicaz'a gitti. Dönüşünde Halep'e gönderilen teftiş heyetinin içinde yer aldı. 1901 yılında İstanbul'a gitti. Kastamonu valiliği yapmış Abdurrahman Paşa'nın himayesiyle çeşitli mahkemelerde üyelik, başkanlık görevlerinde bulundu. II. Meşrutiyet'in ilânından sonra Kastamonu mebusu olarak Meclis-i Mebusan'a girdi. Bir süre Şûrâ-yı Evkâf başkanlığında da bulundu. Darülfünûn İlahiyat Fakültesi'nde ve Medresetü'l-Vâizîn'de tefsir ve kelâm dersleri okuttu. İstanbul pâyesi, ikinci rütbe Mecîdî ve üçüncü rütbe Osmânî nişanlarını alan Ahmed Mahir Efendi'ye, ayrıca Sultan V. Mehmed Reşad tarafından da kıymetli bir kürk, ferâce, değerli bir tesbih ve kırmızı mineli saat hediye edilmiştir. TBMM'nin ikinci döneminde de milletvekili olarak görev yaptı. Çeşitli dinî eserleri olan Ahmed Mâhir Efendi 4 Eylül 1925 tarihinde Kastamonu'da vefat etmiştir. Hayatı ve eserleri hakkında geniş bilgi için bk.: İbnülemin Mahmut Kemâl İnâl, *Son Asır Türk Şairleri*, 3. bs., C. 2, Dergâh Yayınları, İstanbul 1988, s. 897-899. Abdülkerim Abdülkadiroğlu, "Ahmed Mâhir Efendi", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 2, İstanbul 1989, s. 98; Ömer Mahir Alper, "Ahmed Mâhir Efendi", *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, C. 1, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1999, s. 134.

Mülk-i İslâma dikip gözlerini hayli zamân
 Eylemişlerdi [ki] her kıt'aya ilkâ-yı fiten
 Nev-be-nev celb ile askerlerini her yerden
Savlet etmişdi Çanakkal'aya bahr ü berden
Ehl-i İslâmın iki hasm-ı kavîsi birden

Niçe Hindî vü siyâhî yetişip ordumuza
 Niçe ser-mest-i menâhî yetişip ordumuza
 Gelmemiş idi penâhî yetişip ordumuza
Lakin imdâd-ı İlâhî yetişip ordumuza
Oldu her bir neferi kal'a-i pûlâd-beden

Görmedi kimse bu kavgayı cihân bezminde
 Etmez asla düşünen böyle hatâ cezminde
 Bileydi yok durmağa imkân reh rezminde
Asker evlâdlarımın pîşgeh-i azminde
Aczini eyledi idrâk nihâyet düşmen

Hîç olur mu bir alay müflis-i nakdîne-i âr
 Böyle bir kuvve-i namûsa mukâbil pâ-dâr
 Eyleyemez nakş elbette su üstünde karâr
Kadr ü haysiyyeti pâ-mâl olarak etdi firâr
Kalb-i İslâma nüfûz etmeğe gelmiş-iken

Şüphe yoktur ki bu bir hârîka-i lutf-ı Hudâ
 Düşmeni mahv ederek eyledi İslâmı rehâ
 Buna karşı yapacak var mı edilsin îfâ
Kapanıp secde-i şükrâna Reşâd eyle duâ
Mülk-i İslâmı Hudâ eyleye dâim me'men

5. Sütlüce Dergâh-ı Şerîfi Post-nişîni Şeyh Elif Efendi⁴⁸ Tarafından

⁴⁸ Elif Efendi, Hasirîzâde (1850-3 Ocak 1927): Sütlüce'deki Hasirîzâde Sa'dî Dergâhı'nın son şeyhi. Asıl adı Mehmed'dir. Babası Ahmed Muhtar Efendi'dir. Büyük dedesi Şeyh Halil

Takdîm Kılınan Manzûme

Savlet etdiyse ne kaygu bize şâhâ düşmen
İkisi olsa değil gelse [de] hepsi birden

Pek gedâyâne belâsına çanak tuttu gelip
Lâyıkın buldı Çanakkal'ada bahr ü berden

Tîg-i elmâs-ı hilâfetle metîn ordumuza
Erdi imdâd-ı Hudâ oldu çü hısn-ı âhen

Asker evlâdların zîr-i cenâhında yürür
Gülle-i şîr-i jiyân-veş dayanır mı düşmen

Efendi'nin, genellikle saray hasırcıbaşısı olan Emin Efendi'nin dükkânında vakit geçirdiğinden "Hasırcı Şeyh" lakabıyla anılmış, daha sonraları da soyundan gelenlere Hasırîzâde'ler nispetiyle anılmıştır. Şeyh Halil Efendi'nin diğer oğlu Mustafa İzzî Efendi Sütluçe semtindeki Sa'dî Dergâhını yaptırmıştır. Bu dergâhta Hasırîzâdeler ailesine ait fertler irşat faaliyetlerinde bulunmuşlardır. Özel hocalardan Arapça, Farsça, dinî ilimler ve hüsn-i hat dersleri almıştır. Yenikapı Mevlevîhânesi şeyhi Osman Salâhaddin Dede'den Mesnevî derslerine devam eden Elif Efendi mesnevîhanlık icazeti ve Mevlevilik hilâfeti aldı. Konya Mevlânâ Asitanesi'nde postnişin olan Abdülvâhid Çelebi bu hilâfeti tasdik etmiş ve Mevlevîlere mahsus destarlı sikke giyme izni vermiştir.

Babasının hacca gidişinde (1880) şeyhliğe vekâlet eden Elif Efendi, babasının ölümü üzerine (1901) asaleten şeyh oldu. Tekkelerin kapatılmasına kadar (1925) Sa'dî Dergâhı'nın şeyhliğini yürütmüştür. Sa'dîye ve Mevlevîye tarikatlarının birleşimi olan bir hayatın yaşandığı Hasırîzâde Tekkesi parlak bir tasavvuf ve kültür hayatına sahne oldu. Sa'dî mukabelesinin yanında Mesnevî dersleri yapılmakta, mesnevî semâi icra edilmekteydi. Bu derslere ve sohbetlere İstanbul'un tanınmış şeyhleri, müderrisler, saray mensupları, mülkî ve askerî erkândan birçok kimse katılmaktaydı. Felsefe müderrisi Mehmed Ali Aynî, Veled İzbudak Çelebi, Tophane Müşiri Mehmed Seyyid Paşa, Prens Sabahattin Bey, bu sohbetlere katılanlardan bazılarıdır. Meclis-i Meşâyih Reisliği görevinde de bulunan Elif Efendi, 3 Ocak 1927 tarihinde vefat etti. Mimarlık, hüsn-i hat, şiir gibi güzel sanatlara meraklı, toplumun üst kesimleriyle iyi ilişkiler kurabilecek bir yapıya sahip olan Elif Efendi, tasavvuf hayatının artık tükenmeye başladığı bir dönemde İstanbul tekkelerinden hâlâ çok yönlü ve geniş ufuklu insanların yetişebildiğini kanıtlayan güzel bir örnektir. Eserleri ve hayatı ile ilgili ayrıntılı bilgi için bk.: İbnülemin Mahmut Kemâl İnâl, *Son Asır Türk Şairleri*, 3. bs., C. 1, Dergâh Yayınları, İstanbul 1988, s. 290-291; Nihat Azamat, "Elif Efendi", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 11, İstanbul 1995, s. 37-38; Baha Tanman, "Mehmed Elif Efendi", *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, C. 2, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1999, s. 131-32.

Kadr ü haysiyyeti olsaydı eder miydi firâr
Pür-gurûr âteş-i hışm ile koşup gelmiş-iken

Secde-i şükrde bizler de imâma uyalım
Mescid-i tâ'atin olsun bize dâim me'men

Dedi âmîn duâna bütün ehl-i İslâm
Çünkü şâmildir umûma bu duâ her yüzden

Tezyîl-i bi't-tevşih

Sus Elîfâ ne cesâretle bu nazmı yazdın
Tarz-ı tanzîrde güftâr-ı şehinşâhı sen

Duymadın mı selevin söylediği hikmeti ki
Pâdişâhın sühanı pâdişeh-i cins-i sühan

Lafz u ma'nâda letâfetle selâsetle revân
Şöyle ki âb-ı hayât ermez aña pîşinden

Kilk-i zerrîn-i celâletle yazıp incü gibi
Dest-i beyzâ-yı kemâlât anı hakkâ bi'l-fen

Gevherîye ikd-ı manzam ki arûs-ı ma'nâ
İftihâr eyler anın ile edip bir gerden

Böyle bir nazm-ı muallâyı ne mümkün tanzîr
Maksadım vasf-ı sühandânî-i sultân-ı zemen

Şevket ü şânı ile devlet ü iclâli ile
Ehl-i İslâma ola sâyesi yâ Rab me'men

6. Şâire Nigâr Hanım'ın⁴⁹ Tahmîsi⁵⁰

Saçılıp dâneleri sehm-i kazâ-perverden
Hem havâdan dökülüp hem de çıkardı yerden
Düşmen âteşleri bârân-ı sitem olmuş iken
Savlet etmişdi Çanakkal'aya bahr ü berden
Ehl-i İslâmın iki hasm-ı kavîsi birden

Kibriyâ nûr-ı nigâhı yetişip ordumuza
Kudret-i lâ-yetenâhî yetişip ordumuza
Aşk-ı kudsiyyet-i şâhî yetişip ordumuza
Lakin imdâd-ı İlâhî yetişip ordumuza
Oldu her bir neferi kal'a-i pûlâd-beden

Her biri şîr-i jiyân şân ü zafer bezminde
Hepsi dehkhâş u kavî bezm-geh-i rezminde
Pür-şecâat uruşan sâbit olup hazminde
Asker evlâdlarımın pîşgeh-i azminde
Aczini eyledi idrâk nihâyet düşmen

⁴⁹ Nigâr Hanım (1862- 1 Nisan 1918): 1848 Macar İhtilâli'nde Osmanlı Devleti'ne sığınan Macar Osman Paşa'nın kızı olan Nigâr Hanım'ın tam adı Fatma Hatice Nigâr'dır. İlk eğitimine yatılı olarak gittiği Kadıköy'deki Fransız okulunda başladı. Çeşitli özel hocalardan dersler aldı ve kendini yetiştirdi. Fransızca, Almanca, İtalyanca, Rumca, Arapça ve Farsça öğrendi. Doğu ve Batı kültürünün etkisiyle kendini geliştirdi. II. Meşrutiyetin ilânından sonra Rumelihisarı'ndaki yalısı ile Nişantaşı'ndaki konağında her hafta düzenli olarak sanat ve edebiyat sohbetleri düzenledi. Bu sohbetlere katılanlar arasında; Abdülhak Hâmid, Recaizade Mahmud Ekrem, Celâl Sahir, Cenap Şehabeddin gibi edebiyatçıların yanı sıra çeşitli Avrupalı entelektüeller de bulunmaktaydı.

İlk şiirlerini Uryan Kalp takma adıyla *Servet-i Fünun*'da yayımlayan Nigâr Hanım, daha çok hayatının acılarını, bir kadının duygu ve hassasiyetlerini, aşk, ıstırap, ayrılık acıları ve tabiat güzelliklerini şiirlerinde başarıyla işlemiştir. Duygularını samimî bir şekilde ifade etmesi Cumhuriyet dönemine kadar yetişen kadın şairlerin en büyüğü olarak anılmasına sebep olmuştur. 1918 yılında yakalandığı tifüs hastalığından kurtulamayarak vefat etti. Hayatı ve eserleri hakkında geniş bilgi için bk.: İbnülemin Mahmut Kemâl İnâl, *Son Asır Türk Şairleri*, 3. bs., C. 3, Dergâh Yayınları, İstanbul 1988, s. 1204-1207; Abdullah Uçman, "Nigâr Hanım", *Yaşamları ve Yapılarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, Yapı Kredi Yayınları, C. 2, İstanbul 1999, s. 366-367; Nazan Bekiroğlu, *Şâir Nigâr Hanım*, İletişim Yayınları, İstanbul 1998.

⁵⁰ *Tasvir-i Efkâr* (Nu: 1871, 9 Eylül 1332/22 Eylül 1916)'da yayımlanmıştır.

Ordumuz kudretini eyledi fi'len izhâr
 Oldu nâlân o zamân hasm-ı kavîmiz nâ-çâr
 Gördü ki kudreti fevkinde onun girdiği kâr
Kadr ü haysiyyeti pâmâl olarak etdi firâr
Kalb-i İslâma nüfûz etmeğe gelmiş-iken

Sen de nâçîz Nigâr işte cebîn-sâ-yı senâ
 Eyle her lahza şeh ü askerine dest-güşâ
 Hep temennâ-yı zafer mes'adet-i müstesnâ
Kapanıp secde-i şükrâna Reşâd eyle duâ
Mülk-i İslâmı Hudâ eyleye dâim me'men

7. Ser-esvâbî-i Hazret-i Şehriyârî Sâbit Bey'in Tahmîsi

İngiliz etdi yine âleme ilkâ-yı fiten
 Kopdı bir gulgule-i harb ü vegâ her yerden
 Bir taraftan bize teklîf-i vifâk eyler iken
Savlet etmişdi Çanakkal'aya bahr ü berden
Ehl-i İslâmın iki hasm-ı kavîsi birden

Saldırıp bir sürü hûnhâr güzel yurdumuza
 Etdiler kasd iki bî-âr güzel yurdumuza
 Oldu mermîler ecel-bâr güzel yurdumuza
Lakin imdâd-ı İlâhî yetişip ordumuza
Oldu her bir neferi kal'a-i pûlâd-beden

Eşi yok ordumuzun ceng ü gazâ bezminde
 Çıkamaz karşısına şîr-i jiyân rezminde
 Kılar emvâtını şehd-âb-ı şehâdet zinde
Asker evlâdlarının pîşgeh-i azminde
Aczini eyledi idrâk nihâyet düşmen

Hasmımız eyleyerek ordumuzu istishâr

Etdi aylarca taarruzda inâd ü isrâr
 Erlerin pîş-i hücûmunda kalınca nâ-çâr
Kadr ü haysiyyeti pââmâl olarak etdi firâr
Kalb-i İslâma nüfûz etmeğe gelmiş-iken

Feyz-i ilhâm-ı hümayûnun ile pâdişehâ
 Etdi Sâbit de bu tahmîs-i nevîni inşâ
 Ehl-i tevhîd umûmen dese âmîn sezâ
Kapanıp secde-i şükârâna Reşâd eyle duâ
Mülk-i İslâmı Hudâ eyleye dâim me'men

8. Devletlü, Necâbetlü Ömer Hilmi Efendi Hazretlerinin Müdîr-i Umûrî Hâlid Bey'in Tahmîsi

Hakk u nâmûsa adû nûr-ı hilâle düşmen
 Hırs-ı sâ mân ile a'mâ iki mel'ûn reh-zen
 Berk-i î mânı sanıp şu'le-i sîm ü ma'den
Savlet etmişdi Çanakkal'aya bahr ü berden
Ehl-i İslâmın iki hasm-ı kavîsi birden

Düşmen-i dîni tecâvüzde görüp yurdumuza
 Pîr ü bernâ alıvermişdi silâhı omuza
 Hubb-ı imân u vatân sâ'ik idi korkumuza
Lakin imdâd-ı İlâhî yetişip ordumuza
Oldu her bir neferi kal'a-i pûlâd-beden

Kadri âlf görünür fazl u sehâ bezminde
 Fakat Osmanlıya dünyâ baş eğer rezminde
 Dedi hakan da isâbet görerek cezminde
Asker evlâdlarımın pîşgeh-i azminde
Aczini eyledi idrâk nihâyet düşmen

Öyle nakdîne-i cân eylediler kim îsâr

Düşmene sanki cehennem gibi olmuşdu civâr
 Havf ü haşyet yetişip kalmadı tâb-ı ısrâr
Kadr ü haysiyyeti pâmâl olarak etdi firâr
Kalb-i İslâma nüfûz etmeğe gelmiş-iken

Şanlı Osmanlıya imdâd ederek lutf-ı Hudâ
 Fevz ü nusretle kazanmışdı bütün şükr ü senâ
 Etdi hakan-ı muazzam dahi bak böyle nidâ
Kapanıp secde-i şükrâna Reşâd eyle duâ
Mülk-i İslâmı Hudâ eyleye dâim me'men

9. Dersâdet İstînâf-ı Hukuk Mahkemesi Âzâsından Tevfik LâmiH Bey'in⁵¹ Tahmîsi

Memleket sulh ü terakkî emeli besler iken
 Bu teâlî husemânın gözüne oldu diken
 Her tarafda koparıp velvele-i ceng ü fiten
Savlet etmişdi Çanakkal'aya bahr ü berden
Ehl-i İslâmın iki hasm-ı kavîsi birden

Göz dikip taht-geh-i saltanat-efzûdumuza
 Gülleler yağdırarak sâhil-i mesdûdumuza
 Açarak medhali girmekdi emel yurdumuza
Lakin imdâd-ı İlâhî yetişip ordumuza
Oldu her bir neferi kal'a-i pûlâd-beden

⁵¹ **Tevfik LâmiH** (1862-1923): IV. Mehmed zamanı Şeyhüliislâmlarından Minkârîzâde Yahya Efendi'nin torunlarından Sandıklı Naibi Sadık Efendi'nin oğlu olan Ahmed Tevfik LâmiH Efendi İbradı'da doğmuştur. Kastamonu Rüşdiye Mektebi'ni bitirdikten sonra Kastamonu Bidayet Ceza Mahkemesi Kalemî'ne girdi. Adliye teşkilâtının çeşitli yerlerinde ve görevlerinde bulunduktan sonra İstanbul İstinaf Mahkemesi üyesi iken emekli oldu. 1923 yılında Kadıköy'deki evinde vefat etti ve Karacaahmet Mezarlığı'na defnolundu. "LâmiH" imzasıyla *Saadet*, *Tercüman-ı Hakikat* gazetelerinde, *Servet-i Fünûn* dergisinde çeşitli şiirleri yayımlanmıştır. Hayatı ve eserleri hakkında geniş bilgi için bk.: İbnülemin Mahmut Kemâl İnâl, *Son Asır Türk Şairleri*, 3. bs., C. 4, Dergâh Yayınları, İstanbul 1988, s. 1933-1934; İbrahim Alaeddin Gövsa, "Tevfik LâmiH", *Türk Meşhurları*, İstanbul 1946, s. 380.

Hûn-ı cevvel-i hamîyyet feverân kalbinde
 Vatanın râh-ı halâsında cihân harbinde
 Hamdülillâhi teâlâ bu cihâd emrinde
Asker evlâdlarımın pîşgeh-i azminde
Aczini eyledi idrâk nihâyet düşmen

Ederek devletimin satvetini istishâr
 Eyledi sâhil-i ümmîdini bir kanlı mezâr
 Anlayıp kudretini askerimin âhir-kâr
Kadr ü haysiyyeti pââmâl olarak etdi firâr
Kalb-i İslâma nüfûz etmeğe gelmiş-iken

Meş'al-i râh-ı zaferdir bize imdâd-ı Hudâ
 Sûre-i Feth-i mübîn oldu beşâret-fermâ
 Hakkın eltâf u inâyâtına bin hamd ü senâ
Kapanıp secde-i şükârâna Reşad eyle duâ
Mülk-i İslâmı Hudâ eyleye dâim me'men

Tazarru'

Hazret-i Sultân Mehmed Han-ı hâmis dâimâ
 Taht-ı âlî-baht-ı Osmânîde olsun kâmkâr
 Mazhar olsun mülkünün ser-tâ-be-ser is'âdına
 Şehriyâr-ı ma'delet-girdâr-ı kudsiyyet-şîâr
 Muttasıl görsün cihân rezminde eyyâm-ı zafer
 Ser-nigûn olsun reh-i azminde hasm-ı nâ-bekâr
 Râyet-i nusret medâr-ı kudret-ı şâhânesi
 Sû-be-sû olsun havâ-yı mes'adete mevcedâr
 Ufk-ı ikbâl-i hilâfette livâ-yı satveti
 Görmesin bir dem bile aslâ muhâlif rûzigâr
 Hâk-ı pâ-yı akdes-i şâhâneye Lâmih kulu
 Cân u dilden ed'îye-hândır bütün leyl ü nehâr

10. Şâir Yahya Kemâl Bey'in⁵² Tahmîsi⁵³

Cepheden topları ejder gibi bârû-efgen
 Arkasından gemiler bir sürü dîv-i âhen
 Gökde tayyârelerinden saçarak nâr-ı fiten
Savlet etmişdi Çanakkal'aya bahr ü berden
Ehl-i İslâmın iki hasm-ı kavîsi birden

Kadın erkek anadan⁵⁴ tâ sût emen yavrumuza
 Hepimiz cânla sarıldıkça⁵⁵ vatan duygumuza
 İntizâr etdi adû tehlikeden korkumuza⁵⁶
Lakin imdâd-ı İlâhî yetişip ordumuza

⁵² **Yahya Kemal Beyatlı** (1884-1 Kasım 1958): Asıl adı Mehmed Ağâh'tır. Babası Üsküp'te bir süre belediye reisliği yapan Nişli İbrahim Bey, annesi Leskofçalı Galib'in yeğeni Nakiye Hanım'dır. İlk eğitimine annesi ve lalası tarafından başlandıktan sonra Yeni Mekteb'e yollandı. Daha sonra bu okuldan alındı ve Mekteb-i Edeb'e verildi. Üsküp İdadisi'ni ailesinin Selanik'e taşınması sebebiyle yarıda bıraktı. Eğitimine Selanik İdadisi'nde devam etti. İstanbul'a gelerek Galatasaray Sultanîsi'ne girmek istediyse de kayıt dönemi geçtiğinden buna giremedi. Bir süre akrabalarından Abdurrahmanpaşazade İbrahim Bey'in Sarıyer'deki evinde kaldı. Etkilendiği Jön Türklere katılmak için 1903 yılında Paris'e kaçtı. Burada Jön Türk hareketinin önde gelen simalarıyla tanıştı ve sıkı ilişkiler kurdu. Paris'te Ecole Libre des Sciences Politiques'in dış politika bölümüne girdi. Burada kimliğinin oluşmasında önemli bir yeri olan Albert Sorel'den etkilendi.

Okuldan mezun olmadan 1912 yılında İstanbul'a döndü. Darüşşafaka, Medresetü'l- Vâizîn, Bahriye Mektebi başta olmak üzere çeşitli okullarda edebiyat, tarih ve medeniyet dersleri verdi. Darülfünun Edebiyat Fakültesi'nde görev yaptı. Bu arada çeşitli gazete ve dergilerde şiirleri ve Millî Mücadele ile ilgili yazıları yayınlanıyordu. Lozan barış görüşmelerinde müşavir olarak bulundu. Bu görevinden geldikten sonra Urfa milletvekili seçildi. Varşova, Madrid ve Lizbon'da orta elçi olarak görev yaptı. Elçilikten sonra Yozgat, Tekirdağ ve İstanbul milletvekilliklerinde bulundu. Son resmî görevi Pakistan büyükelçiliğinden 1949 yılında emekli oldu. 1958 yılına ölümüne kadar İstanbul'da yaşadı. Hiç evlenmedi ve hayatının son dönemlerini Park Otel'de geçirdi. Hayatı ve eserleri hakkında geniş bilgi için bk.: Kâzım Yetiş, *Yahya Kemal - I, Hayatı*, İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul 1998; Orhan Okay, "Beyatlı, Yahya Kemal", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 6, İstanbul 1992, s. 35-39. Abdullah Uçman, "Beyatlı, Yahya Kemal", *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, C. 1, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1999, s. 318-320.

⁵³ *Tasvir-i Efkâr* (Nu: 1881, 19 Eylül 1332 / 2 Ekim 1916)'da, *Yeni Mecmua* (5-18 Mart 1918, Çanakkkale Nüsha-i Fevkalâdesi)'da ve daha sonra *Eski Şiirin Ritizgârıyla*'da yayımlanmıştır. / TE "Tahmîs-i Manzûme-i Hümayun"

⁵⁴ "anadan tâ": EŞR "anasından"

⁵⁵ "sarıldıkça": EŞR "sarıldık da"

⁵⁶ EŞR İntizâr eyledi gafletle adû korkumuza

Oldu her bir neferi kal'a-i pûlâd-beden

Şükür Allâha ki gördüm bu mübârek sinde
Kahramân ordumu serhadde muzaffer zinde
Müjde Îrân ile Tûrâna ve Çîn ü Hinde
Asker evlâdlarımın pîşgeh-i azminde
Aczini eyledi idrâk nihâyet düşmen

Allah Allah nidâsıyla muhâcîm ahrâr
Tepelerden boşanı⁵⁷ sâika-vârî kakhâr⁵⁸
Etdiler düşmeni bir öyle ki iclâ-yı kenâr
Kadr ü haysiyyeti pââmâl olarak etdi firâr
Kalb-i İslâma nüfûz etmeğe gelmiş-iken

Rûh-ı peygamberi tebşîre giderken şühedâ
Millet arkanda bugün vecd ile tekbîr-serâ
Yürü mihrâb-ı hilâfetde senâ-hân-ı Hudâ⁵⁹
Kapanıp secde-i şükrâna Reşâd eyle duâ
Mülk-i İslâmı Hudâ eyleye dâim me'men

⁵⁷ “boşanıp”: EŞR “boşalıp”

⁵⁸ “sâika-vârî kakhâr”: EŞR “sâika-vâr ü kakhâr”

⁵⁹ EŞR Sen de mihrâb-ı hilâfetde cebin-sây-ı senâ

11. Sâbık Çelebi Abdülhalim Efendi'nin⁶⁰ Tahmîsi

Kûh-veş kal'alarıyla iki seffâk-i zemen
Yıldırımlar gibi mermiler atıp göklerden
Âhenîn gülleleri yağdırarak her yerden
Savlet etmişdi Çanakkal'aya bahr ü berden
Ehl-i İslâmın iki hasm-ı kavîsi birden

Meded-i ceyš-i mübâhî yetişip ordumuza
Seyf-i kerrâr-ı ilâhî yetişip ordumuza
Galebe nâmütenâhî yetişip ordumuza
Lâkin imdâd-ı ilâhî yetişip ordumuza
Oldu her bir neferi kal'a-i pûlâd-beden

Ne kadar fenn-i hârîka varsa etsin rezminde
Bizedir va'd-i zafer Hak buyurur nazmında
Sipeh-i Kerrûbiyânın durulur mu bezminde
Asker evlâdlarımın pîşgeh-i azminde

⁶⁰ **Abdülhalim Çelebi** (1874-1925): Konya Mevlâna Asitânesi postnişinlerinden olan Abdülhalim Çelebi 1874 yılında Konya'da doğdu. Babası Abdülvâhid Çelebi'nin ölümünden sonra 1907 yılında Çelebilik postuna geçti. Fakat "özel hayatındaki pervasız davranışları, temsil ettiği kurum ve makamın esaslarına aykırı inanç ve bağlantılara sahip olması, Şeyhülislâmın uyarılarına aldırmayışı ve siyasi faaliyetlerde bulunması" gibi sebep ve suçlamalarla 1909'da İttihatçıların baskısıyla azledilmiştir. Yerine İttihatçılara yakın ve dedikodulardan uzak Veled Çelebi getirilmiştir. Sultan Reşad'ın ölümünden sonra, 1919'da ikinci defa posta geçti. Bir yıl sonra tekrar azledilerek yerine Yakup oğlu Âmil Çelebi getirildi. 1921'de üçüncü ve son defa Mevlâna Asitanesi postnişinliğine atanır. 1925 yılında görevinden tekrar azledildi ve Veled Çelebi bu göreve getirildi.

Sultan V. Mehmed Reşad tahta çıkarken (10 Mayıs 1909) kılıç kuşatma merasiminde padişaha kılıcını Abdülhalim Çelebi kuşatmıştır. İstiklâl Harbi'ne de katılan Abdülhalim Çelebi Konya'dan milletvekili seçilerek TBMM'ye girmiş ve Birinci Meclis'te reis vekilliği görevinde bulunmuştur. Vatana hizmetlerinden dolayı kendisine İstiklâl Madalyası verilmiştir.

Abdülhalim Çelebi İstanbul'da kalmakta olduğu otelin balkonundan düşerek komaya girmiş ve götürüldüğü Yenikapı Mevlevîhanesi'nde vefat etmiştir. Çeşitli söylentilere konu olan ölümü hakkında ailesi hırsızlık amaçlı bir cinayete kurban gittiği kanaatindedir. Hayatı hakkında ayrıntılı bilgi için bk.: Celâleddin Çelebi, "Abdülhalim Çelebi", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 1, İstanbul 1988, s. 212; Yayın Kurulu, "Abülhalim Çelebi", *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, C. 1, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1999, s. 47.

Aczini eyledi idrâk nihâyet düşmen

Zıll-i Yezdân benim askerlerimin pîşesi âr
Savlet-i şîr-i jiyân-ile eder âlemi dâr
Anladı pîş-i celâlinde durulmaz nâ-çâr
Kadr ü haysiyyeti pâ-mâl olarak etdi firâr
Kalb-i İslâma nüfûz etmeğe gelmiş-iken

Ağlayıp secde-i Rahmân'a Reşâd eyle duâ
Dayanıp va 'de-i Furkân'a Reşâd eyle duâ
İnanıp zümre-i pîrâna Reşâd eyle duâ
Kapanıp secde-i şükârâna Reşâd eyle duâ
Mülk-i İslâmı Hudâ eyleye dâim me'men

**12. Harbiye Nezareti Muâmelât-ı Zâtiyye Evrâk ve Dosya Kısmı
Ketebesinden Mesûd Efendi'nin Tahmîsi**

Atarak na'ra-i mestânesini ezberden
Korkmayıp hiç meded-i Hazret-i Peygamberden
Güvenip bir sürü korkak o denî askerden
Savlet etmişdi Çanakkal'aya bahr ü berden
Ehl-i İslâmın iki hasm-ı kavîsi birden

Yine cennet gelerek eski bizim kurdumuza
Geldiler başka ümîd ile bizim yurdumuza
Niçesin atmış-idi kal'a-i mesdûdumuza
Lâkin imdâd-ı ilâhî yetişip ordumuza
Oldu her bir neferi kal'a-i pûlâd-beden

Görmedi zerrece meydân-ı ferah bezminde
Yokdu âsâr-ı metânet sefer ü cezminde
Âkıbet oldu nedâmetler ile şermende
Asker evlâdlarımın pîşgeh-i azminde
Aczini eyledi idrâk nihâyet düşmen

Verdi ârâ-yı akûrâne ile harbe karâr
 Seyyiâtın eyliyor şimdi de kerhen ikrâr
 Oldu küffâra Çanakkal'a kızıl kanlı mezar
Kadr ü haysiyyeti pââmâl olarak etdi firâr
Kalb-i İslâma nüfûz etmeğe gelmiş-iken

Ehl-i İslâma vere fevz ü zafer zât-ı Hudâ
 Mahv u mağlûb ola bilcümle gürûh-ı a'dâ
 Sen de Mes'ûd bu duâyı oku bî-reyb ü riyâ
Kapanıp secde-i şükârâna Reşâd eyle duâ
Mülk-i İslâmı Hudâ eyleye dâim me'men

13. Mâbeyn-i Hümâyûn-ı Mülûkâne Etibbâsından Ali Paşanın Tahmîsi⁶¹

Âlem âmâl-i terakkîde salâh ister iken
 Döndü fevvârelere hûn-ı vegâ her yerden
 Saçarak mülkümüze dürlü cerâsim-i fiten
Savlet etmişdi Çanakkal'aya bahr ü berden
Ehl-i İslâmın iki hasm-ı kavîsi birden

Girdiler fikr-i ticâretle bizim yurdumuza
 Saldırıp nahs u şeâmetle bizim yurdumuza
 Geldiler kasd-ı ihânetle bizim yurdumuza
Lâkin imdâd-ı ilâhî yetişip ordumuza
Oldu her bir neferi kal'a-i pûlâd-beden

Dönmez Osmanlı özü böyle gazâ bezminde
 Aldığı tabl u alem bârgeh-i rezminde
 Yekdir Allâh yazılı râyetinin resminde

⁶¹ *Servet-i Fîinun* (nu: 1333, 29 Kânunuevvel 1332, s. 82)'da yayımlanmıştır. / SF: "Tahmîs-i Gazel-i Hümâyûn"

*Asker evlâdlarımın pîşgeh-i azminde
Aczini eyledi idrâk nihâyet düşmen*

Bin taazzumla gelip etmiş iken istikrâr
Sa'yi bî-hâsıl olup haybete düşdü nâ-çâr
Bu cihân-sûz günehe âhir edip istiğfâr
*Kadr ü haysiyyeti pââmâl olarak etdi firâr
Kalb-i İslâma nüfûz etmeğe gelmiş-iken*

Sîret-i pâk-i hümâyûn bize minhâc-ı hüdü
Feyz-i rüşd-ile bulur âlem-i İslâm rehâ
Halka vecd-âver olur nazm-ı rezîn-i garrâ
*Kapanıp secde-i şükrâna Reşâd eyle duâ
Mülk-i İslâmı Hudâ eyleye dâim me'men*

14. Maârif Nezâreti Kütüphaneleri Müfettişi Tevfik Efendi'nin Tahmîsi

Mazhar-ı sırr-ı gazab ya'nî gürûh-ı şerden
Şerer-i gayzı misâl olma[da]dır mahşerden
Bir yanardağ gibi dâne saçıp her yerden
*Savlet etmişdi Çanakkal'aya bahr ü berden
Ehl-i İslâmın iki hasm-ı kavîsi birden*

Cünd-i emlâk-i Hudâ geldi bizim ordumuza
Nusretin haymesini kurdu bizim ordumuza
Düşmenin niyyeti çün girmek idi yurdumuza
*Lâkin imdâd-ı ilâhî yetişip ordumuza
Oldu her bir neferi kal'a-i pûlâd-beden*

Gönlümüz olmadadır Hak'la bizim tâbende
Avn-i Hakk erdi bize onun için hemdemde
Sûretâ sanur iken kendisini pek zinde
Asker evlâdlarımın pîşgeh-i azminde

Aczini eyledi idrâk nihâyet düşmen

Birbirin ta'n ederek etdi tehâsum eşrâr
 Dediler dağ u tepe hem de denizler bize dar
 Bâri bunda ne için eyleyelim istikrâr
Kadr ü haysiyyeti pââmâl olarak etdi firâr
Kalb-i İslâma nüfûz etmeğe gelmiş-iken

Etse bir bende eğer dest-i tazarru'la ricâ
 Açılır bâb-ı kerem eyler ona Hakk i'tâ
 Çünkü her dem sana yâr olmada tevffîk-i Hudâ
Kapanıp secde-i şükrâna Reşâd eyle duâ
Mülk-i İslâmı Hudâ eyleye dâim me'men

15. Çelebi Efendi Hazretlerinin⁶² Tahmîsi

Hazret-i Pâdişâh-ı a'zam-ı iklîm-i sühan

⁶² **Veled Çelebi [İzbudak]** (16 Temmuz 1867-4 Mayıs 1953): Mevlâna Celâleddin Rûmî'nin on sekizinci göbekten torunu olan Veled Çelebi, Mustafa Necîb Çelebi'nin oğludur. Tam adı Muhammed Bahaüddin Veled'dir. İlk olarak ailesinden aldığı eğitimle ve mahalle okullarında tahsil hayatına başlayan Veled Çelebi, iki yıl rüştiyeye devam eder. Fakat burayı bitirmeden Sultan Veled Medresesine geçer. Altı yıldan fazla bir süre burada okur. Aynı zamanda özel hocalardan da dersler almaktadır. Asitane'nin kütüphanesinde kütüphaneci Halid Efendi'nin gayretleri ile kendisini geliştirir.

Mazlumpaşazâde Memduh Bey'in Konya Valisi olduğu 1883-84 yılında Vilâyet Mektubî Kaleminde ilk resmî görevine başlar. Çeşitli sebeplerden dolayı 1889 yılının Mart ayında İstanbul'a gelir. Eyüp Bahâriye Mevlevîhânesi'nde kalır. Çeşitli görevlerde bulunduktan sonra 1909 yılında Abdülhalim Çelebi'nin yerine postnişin olur. 13 Şubat 1919 tarihinde alay komutanı sıfatıyla Mücâhidin-i Mevleviyye alayı ile Birinci Dünya Savaşına katılmak üzere Şam'a hareket eder. 1 Haziran 1919 tarihinde görevinden azledilir. Millî Mücadeleye katılmak üzere bir gemiye binerek İstanbul'dan Antalya'ya gelir. Buradan da Ankara'ya geçer. 1925 yılında tekrar postnişinliğe atanır ve tekkelerin kapatılmasına kadar bu görevde kalır. Türk Ocakları ve Türk Dil Kurumunda çeşitli görevlerde bulunan Veled Çelebi TBMM'de Kastamonu ve Yozgat milletvekili olarak on altı yıl hizmet etmiştir. Atatürk'ün çeşitli defalar himayelerine mazhar olan Çelebi, 4 Mayıs 1953 tarihinde Ankara'da vefat etmiştir. Ayrıntılı bilgi için bk.: Metin Akar, *Veled Çelebi İzbudak*, TDK Yayınları, Ankara 1999; Nevin Korucuoğlu, *Veled Çelebi İzbudak*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1994; Ekrem Işın, "İzbudak, Veled Çelebi", *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, Yapı Kredi Yayınları, C. 1, İstanbul 1999, s. 685-686.

Sâye-i akdes-i Hak mefhar-i evlâd-ı vatan
Oldular böyle nigârende-i avn-i Zü'l-men
Savlet etmişdi Çanakkal'aya bahr ü berden
Ehl-i İslâmın iki hasm-ı kavîsi birden

Verdi ümmîd zamân hasm-ı sitem-hurdemize
Geldi bir hayli diridnotla demir kapumuza
Kâil olmuşdu bizim acimize korkumuza
Lâkin imdâd-ı ilâhî yetişip ordumuza
Oldu her bir neferi kal'a-i pûlâd-beden

Müslimîn sanki melekdür şiyem-i hazminde
Yâr ü ağyâre verir varını hep bezminde
Düşmen ammâ duramaz ma'reke-i rezminde
Asker evlâdlarımın pîşgeh-i azminde
Aczini eyledi idrâk nihâyet düşmen

Şöhret-i kâzibesin eyledi düşmen izhâr
Kaçdı alçakçasına bir gecede etmedi âr
Yediği darbeleri haşre dek etmez inkâr
Kadr ü haysiyyeti pâmâl olarak etdi firâr
Kalb-i İslâma nüfûz etmeğe gelmiş-iken

İlticâ eyler ise Hâlıkına zıll-i Hudâ
Verir âmâl-i hümâyûnunu Hak âmennâ
Bâb-ı Mevlâya sarıl pâdişehim subh u mesâ
Kapanıp secde-i şükrâna Reşâd eyle duâ
Mülk-i İslâmı Hudâ eyleye dâim me'men

Diyemem ni'met-i şâhânesinin lâyıkıyım
Ezelî bende-i şermendesiyim sâdıkıyım
Kerem ü âtıfet ü şefkatinin âşıkıyım
Mâye-i hubb-ı hümâyûn-ile yoğruldu ben

Eyle şâhen-şehi yâ Rabbî muzaffer âmîn
 Eyle devletle saâdetle muammer âmîn
 Eyle her dem ona tevfikını yâver âmîn
 Nazm-ı güftâra budur hâtıme-i müstahsen

16. Feriköy Emrâz-ı Dahiliye Hastahanesi Sertabîbi Sâmi Bey'in Tahmîsi

Ser-te-ser Avrupa'yı nâire-i harb ü fiten
 Eyliyorken nice ma'mûre-i fenne medfen
 Olup İstanbul'umuz dîde-i ağıyâre diken
Savlet etmişdi Çanakkal'aya bahr ü berden
Ehl-i İslâmın iki hasm-ı kavîsi birden
 Vatan ol vuslatı cân-pâya güneş yüzlü kıza
 Geldi bakdıkça adüv kasd-ı le'îminde hıza
 Toplar gürllemeğe başladı kurşun da vıza
Lâkin imdâd-ı ilâhî yetişip ordumuza
Oldu her bir neferi kal'a-i pûlâd-beden

Verdi gâzîleri şân dehre cihân rezminde
 Buldu tevkîr-i şehîdânı Hudâ bezminde
 Aldanıp bizleri takdîrde ki cezminde
Asker evlâdlarımın pîşgeh-i azminde
Aczini eyledi idrâk nihâyet düşmen

Türklüğün satvetini süngüsü etdi izhâr
 Eyledik arzûsuna sahne-i heycâyı mezâr
 Aldı heybetlu donanması da bin ders-i hasâr
Kadr ü haysiyyeti pâmâl olarak etdi firâr
Kalb-i İslâma nüfûz etmeğe gelmiş-iken
 Hâsılı şeş cihete yağdırarak berk-i belâ
 İngilizlerle Fransızları kıldık imhâ

Cephede nûr-ı zafer sînede îmân-ı vegâ
Kapanıp secde-i şükârâna Reşâd eyle duâ
Mülk-i İslâmı Hudâ eyleye dâim me'men

Ey hudâvend-i zamân ey şeh-i kudsiyyet-enîs
 Vahy-i münzel mi nedir yazdığın nazm-ı nefîs
 O ne ebkâr-ı maânî o ne âheng-i selîs
 Nasıl eyler onu her şâir-i âciz tahmîs
 Meger alsın kalemi destine Sâmi benden

17. Ma'mûretü'l-azîz Encümen-i Vilâyet Başkâtibi ve Matbaa Müdüri Haydar Bey'in Tahmîsi

Taşdı bir meyl-i tahakküm o denî-dillerden
 Nesl-i Osmân'ı sönük sandılar azm ü ferden
 Toplayıp kuvvet-i pür-haşmetini her yerden
Savlet etmişdi Çanakkal'aya bahr ü berden
Ehl-i İslâmın iki hasm-ı kavîsi birden

Görmeyip de yaşamak feyzini şâyeste bize
 Saldı İngiltere yüzlerle gemi Akdeniz'e
 Dikdiler hepsi mühîn gözlerini yurdumuza
Lâkin imdâd-ı ilâhî yetişip ordumuza
Oldu her bir neferi kal'a-i pûlâd-beden

Gerçi bir lem'a-i şefkat gülüşür bezminde
 Fakat a'dâ için âteş köpürür rezminde
 Akdı bir rûh-ı zafer kevkebe-i cezminde
Asker evlâdlarımın pîşgeh-i azminde
Aczini eyledi idrâk nihâyet düşmen

Gösterip her biri dağlar gibi temkîn ü vakâr
 Koymadı askerimiz hasmına ümmîd ü medâr

Bakdı düşmen ki hebâdır ne kadar etse karâr
Kadr ü haysiyyeti pââmâl olarak etdi firâr
Kalb-i İslâma nüfûz etmeğe gelmiş-iken

Etdi Hakk ordusu Hak nâmına bir şânlı gazâ
 Gezdi âfâk-ı celâdetde hilâl-i garrâ
 Kalb-i ümmetde bu nusret yeniden açdı ziyâ
Kapanıp secde-i şük râna Reşâd eyle duâ
Mülk-i İslâmı Hudâ eyleye dâim me'men

Mihr-i irfân u kerem Gâzî-i tâbende-cihâd
 Menba‘-ı fazl u edeb Hazret-i Sultân Reşâd
 Buyurup lutf eyler bir şi‘r-i muazzez inşâd
 Oldu şâirleri mülkün bu güzel şi‘r ile şâd
 Başladı zemzeme neşr etmeğe gülzâr-ı sühan

18. Sind Başşehbenderliğinden Mütekâid Yümnî Bey’in⁶³ Tahmîsi

İki düşmen ki mezâyâları hep mekr ü fiten
 Mest ü mağrûr olarak eylediler kasd-ı vatan
 Sanki maksadlarına erdirecek hîle vü fen
Savlet etmişdi Çanakkal‘aya bahr ü berden
Ehl-i İslâmın iki hasm-ı kavîsi birden
 Dediler var mı cihânda ki dura karşı bize
 Haydi Osmanlıları biz dökelim hep denize

⁶³ **Yümnî** (1845-1924): Tam adı Mehmed Emin Yümnî’dir. Ahmed Efendi isminde bir şahsın oğlu olan Yümnî Efendi Süleymaniye’de (Irak) doğdu. Medrese eğitimini bitirdikten sonra Süleymaniye’de çeşitli görevlerde bulunmuştur. İlerleyen zamanlarda buradaki vazifelerinden istifa ederek İstanbul’a geldi. Eyüp Rüştiyesi’nde Farsça öğretmenliği yaptı. Çeşitli devlet görevlerinde hizmet ettikten sonra emekli oldu. 1924 yılında vefat etti. *Kitab-ı Cezbe-i Aşk* isimyle *Haftız Divanını* Farsça tahmîs etmiştir. Farsça şiirleri kusursuz olmakla beraber, Türkçe şiirlerinde lafız ve anlam bakımlarından bazı bozuklukların göze çarptığını İbnülemin meşhur eserinde bildirir. Hayatı ve eserleri hakkında geniş bilgi için bk.: İbnülemin Mahmut Kemâl İnâl, *Son Asır Türk Şairleri*, 3. bs., C. 4, Dergâh Yayınları, İstanbul 1988, s. 1999-2002.

Girmek isterler idi nahvet ile yurdumuza
Lâkin imdâd-ı ilâhî yetişip ordumuza
Oldu her bir neferi kal'a-i pûlâd-beden

Askerin safvet-i merdânesi var cezminde
Hem dahi savlet-i şîrânesi var rezminde
Bu güzel nutka bakın pâdişehin nazmında
Asker evlâdlarımın pîşgeh-i azminde
Aczini eyledi idrâk nihâyet düşmen

Düşdü bir kargaşalık içlerine kalmadı âr
Kasr-ı deryâ-yı fenâ çoklarına oldu mezâr
Nahvet ü kibr ü gurûru kırılıp âhir-i kâr
Kadr ü haysiyyeti pâmâl olarak etdi firâr
Kalb-i İslâma nüfûz etmeğe gelmiş-iken

Nazm-ı şâh oldu şeref-âver-i tahmîs-i gedâ
Yümnî Hak'dan ediyor feth ü zafer istid'â
Yârdır çünkü hemîşe sana eltâf-ı Hudâ
Kapanıp secde-i şükrâna Reşâd eyle duâ
Mülk-i İslâmı Hudâ eyleye dâim me'men

19. Yıldız Kütüphanesi Me'mûru Sabri Efendi'nin⁶⁴ Tahmîsi⁶⁵

Dört yıl evvel yine bir olmuş-idi dört düşmen
Saldırıp mülkümüze ceş-i firâvân-fiten
Sonra da peyrev olup onlara beş on reh-zen
Savlet etmişdi Çanakal'aya bahr ü berden
Ehl-i İslâmın iki hasm-ı kavîsi birden

Kasd edip cephe-i harbinde bizim tardımıza
Atıyorlar idi bin gülleyi bir ferdimize
Girmek isterdi cebînler bu güzel yurdumuza
Lâkin imdâd-ı ilâhî yetişip ordumuza
Oldu her bir neferi kal'a-i pûlâd-beden

Kahraman ordumuzun menkabe-i rezminde
Var iken bunca zafer her varak-ı cüz'ünde

⁶⁴ **Sabri Kalkandelen** (1862-1943): Kalkandelen'de doğmuştur. Nakşibendi tarikatı meşâyihinden "Arnavutluk Şeyhi" diye anılan Mustafa Rûhî Efendi'nin oğludur. Babasının hükümete karşı giriştiği bir isyan teşebbüsünden sonra II. Abdülhamid tarafından ailesiyle birlikte İstanbul'a getirilmiştir (1883). Sabri Bey sarayda Şehzadegân Mektebi'nde üç yıl okuduktan sonra, Yıldız Kütüphanesi'ne memur olarak atandı. Kitapçbaşı Hasbî Efendi'nin yanında çalıştı. Meşrutiyetin ilânından sonra "Ser-Kitâbî-i Şehriyârî / Saray Kütüphanesi Müdürü" oldu. Kütüphanenin İstanbul Üniversitesi'ne devri üzerine Âsâr-ı İslâmiye Şubesi memurluğuna getirildi. Bir süre bu görevde kaldıktan sonra emekli oldu. Hareket Ordusuyla İstanbul'a gelen ve II. Abdülhamid'i tahttan indiren askerlerden bir kısmı Yıldız'daki kütüphaneye saldırıp talan etmek isteyince Sabri Bey kütüphanenin kapısında durup "Önce beni öldürün, sonra içeriye girin" demiştir. Onu tanıyanlar "şeyhimizin oğlu" deyip saygı göstermişler ve bu suretle kütüphane kurtulmuştur. 2 Mart 1943'te vefat eden Sabri Kalkandelen, Beşiktaş'ta Yahya Efendi Kabristanı'nda yatan babası Mustafa Rûhî Efendi'nin yanına defnedilmiştir.

Hayatı hakkında geniş bilgi için bakınız: İbnülemin Mahmut Kemâl İnâl, *Son Asır Türk Şairleri*, 3. bs., C. 3, Dergâh Yayınları, İstanbul 1988, s. 1548-1549; Abdülbaki Gölpınarlı, *Mevlana Müzesi Abdülbâki Gölpınarlı Kütüphanesi Yazma Kitaplar Kataloğu*, TTK Yayınları, Ankara 2003, s. 286; N. S., "Türk Kütüphaneciliğine Hizmet Edenler: 13 Kalkandelenli Sabri", *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni*, C. 5, Sy. 2, Ankara 1956, s. 182. Ayrıca Sabri Kalkandelen'in şiirlerini ihtiva eden *Divan-ı Sabri Bey*'in (İstanbul Üniversitesi T.Y. 9284, s. 5-6) baş kısmında oğlu Nureddin Kalkandelen tarafından kaleme alınmış bir yazıda Sabri Bey'in hayat hikâyesi anlatılmaktadır.

⁶⁵ *Divan-ı Sabri* (Süleymaniye Kütüphanesi, Tercüman Gazetesi Bölümü, Y. 296, s. 26-27) ve *Divan-ı Sabri Bey* (İstanbul Üniversitesi T.Y. 9284, s. 24)'de de yer almaktadır. / *Divan-ı Sabri*'de "Tahmîs-i Şi'r-i Sultanî"

Düşdü a'dâ galat-ı rü'yete bak fehminde
 Asker evlâdlarımın pîşgeh-i azminde
 Aczini eyledi idrâk nihâyet düşmen

Mahvına dîn-i mübînin yürüye bu hûn-hâr
 Döküyordu dem-i mühderûnu⁶⁶ her dem nâ-çâr
 Sahne-i harbde fakat kalmadı imkân-ı karâr
 Kadr ü haysiyyeti pâmâl olarak etdi firâr
 Kalb-i İslâma nüfûz etmeğe gelmiş-iken

Kaçdı makhûr ola her yerde dem-â-dem a'dâ
 Nusret-i tâmm ile kılsın bizi ihyâ Mevlâ
 Diye âmîn buna ervâh-ı latîf-i şühedâ
 Kapanıp secde-i şükârâna Reşâd eyle duâ
 Mülk-i İslâmı Hudâ eyleye dâim me'men

(29 Ağustos 332, Akaretler)

20. Ali Emîrî Efendi Tarafından İkinci Defa Takdîm Kılınan Tahmîs⁶⁷

Yâ zuhûr eyledi gevherleri hûş-bû ma'den
 Yâ yetişdi gül-i hûş-bûsu münevver gülşen
 Levh-i ilhâma yazıldı yâ bu şâhâne sühan
 Savlet etmişdi Çanakkal'aya bahr ü berden
 Ehl-i İslâmın iki hasm-ı kavîsi birden

Nûrlar katdı bu şâhâne sühan duygumuza
 Nûsha-i cân edelim tâ süt emen yavrumuza

⁶⁶ mühderûnu: *Divan-ı Sabri Bey*'de "mehdûru"

⁶⁷ *Ali Emîrî Divanı* (Millet Kütüphanesi, Ali Emîrî Manzum, Nu: 37, s. 200)'nda da yer almaktadır ve *Osmanlı Tarih ve Edebiyat Mecmuası* (nu: 1, 31 Mart 1334, s. 7-8)'nda yayımlanmıştır. / *Divan*'da: "Diğer Tahmîs"

Gözümüz çünkü vedâ' etmiş idi uykumuza
Lâkin imdâd-ı ilâhî yetişip ordumuza
Oldu her bir neferi kal' a-i pûlâd-beden

Nutk-ı şâhâneye bak leşkerinin rezminde
 A'zam-ı tâ'at olan azm-i zafer cezminde
 Okunur hürmet ile pâdişehân bezminde⁶⁸
Asker evlâdlarımın pîşgeh-i azminde
Aczini eyledi idrâk nihâyet düşmen

Zillet-i düşmeni⁶⁹ ey hâme-i çâbük-reftâr
 Sende yok tâb-ı beyân eylemezsen ihbâr⁷⁰
 Bak ne âlî buyurur pâdişeh-i feyz-âsâr
Kadr ü haysiyyeti pâmâl olarak etdi firâr
Kalb-i İslâma nüfûz etmeğe gelmiş-iken
 Sıdk ile cândan o sultân-ı adâlet-fermâ
 Ediyor hâlîkına arz-ı münâcât ü ricâ
 Mazhar-ı hüsn-i kabûl eyleye Rabb-i a'1â⁷¹
Kapanıp secde-i şükrâna Reşâd eyle duâ
Mülk-i İslâmı Hudâ eyleye dâim me'men

Yine tahmîsi Emîrî kulu etdi imlâ
 Böyledir âdet-i dîrîn-i sunûf-ı şuarâ
 Çünkü tahmîs oluyor bâ'is-i tekrâr-ı duâ
 Müstedâm eyle[ye] tahtında Cenâb-ı Mevlâ

⁶⁸ İlk üç mısra Divan'da bütünüyle farklıdır:

Gidelim asker-i Afgan ile mülk-i Hind'e
 Gidelim leşker-i İran ile Çin ü Sind'e
 Yer eder nutk-ı mülûkâne dil-i mü'minde

⁶⁹ "zillet-i düşmeni": Divan'da "düşmentün aczini"

⁷⁰ "ihbâr": Divan'da "izhâr"

⁷¹ İlk üç mısra Divan'da bütünüyle farklıdır:

Bu muazzam zafere eyleyelim hamd-i Hudâ
 Hâk-i pâ-y-ı şeh-i zî-şâna da takdîm-i senâ
 Edelim nutk-ı hümâyûn ile tebrîk-i garrâ

Hândânî ile mesrûr ola evlâd-ı vatan

**21. Haleb Meb'ûs-ı Sâbıkı Mer'î Paşazâde
Abdülkadir Nâsîh Bey'in Tahmîsi**

Bin ile üç yüz otuz harbî olup nâr-efgen
Berk-i seyfim de kamaşdırdı uyûnu yeniden
Kahr-ı ecdâdımı ammâ çıkarıp hâtırdan
Savlet etmişdi Çanakkal'aya bahr ü berden
Ehl-i İslâmın iki hasm-ı kavîsi birden

Göge tayerân ederek bomb' atıp ordumuza
Dinamitler koyarak arzı delip ordumuza
Bahr ü berden nice ateşler açıp ordumuza
Lâkin imdâd-ı ilâhî yetişip ordumuza
Oldu her bir neferi kal'a-i pûlâd-beden

Gösterip hayli besâlet azamet rezminde
Nice aylar durarak feth ü zafer cezminde
Gerçi şiddetle sebât ederek hazminde
Asker evlâdlarının pîşgeh-i azminde
Aczini eyledi idrâk nihâyet düşmen

Zûr-ı bâzûsu olup reh-rev-i nahs u idbâr
Top tüfeng ü nice erzâkı bî-hadd ü şümâr
Bırakıp eylemez aslâ bunu târîh inkâr
Kadr ü haysiyyeti pâmâl olarak etdi firâr
Kalb-i İslâma nüfûz etmeğe gelmiş-iken

Hâib ü hâsir olup keyd ü ümîd-i a'dâ
Şaşırıp gayret-i Allâh ile oldu iclâ
Arş-ı a'lâda melâik duruyor sîne-güşâ
Kapanıp secde-i şükârâna Reşâd eyle duâ

Mülk-i İslâmı Hudâ eyleye dâim me'men

22. Üsküdar Sultânîsi'nden Ali Rıdvan Bey'in Tahmîsi

Senelerden beri düşmenler ile pençeleşen
Türk'ü mahv etmek için toplayarak bir sürü zen
Getirip hem niçe bin âlet-i mevlûde-i fen
Savlet etmişdi Çanakkale'ye bahr ü berden
Ehl-i İslâmın iki hasm-ı kavîsi birden

Vurmak isterdi büyük darbe bizim şânımıza
Bakdı bir nazra-i tehdîd ile hakanımıza
Saldı pür-hiddet ü şiddet beden ü cânımıza
Lâkin imdâd-ı ilâhî yetişip ordumuza
Oldu her bir neferi kal'a-i pûlâd-beden

Türklerin şiddetini görmek için rezminde
Bir dakîka bulunup durmalıdır bezminde
Pâdişâhım buyurur şî'r-i güher nazmında
Asker evlâdlarımın pîşgeh-i azminde
Aczini eyledi idrâk nihâyet düşmen

Bir zamân saç yoluyorken analar zâr u nizâr
Bir zamân kan saçıyorken bize hasm-ı kakhâr
Eğlene, neş'elene kavm-i le'îm ü bî-âr
Kadr ü haysiyyeti pââmâl olarak etdi firâr
Kalb-i İslâma nüfûz etmeğe gelmiş-iken

Yükselip şanlı hilâl oldu münevver dünyâ
Gayret-i asker-i İslâmı cihân etdi senâ
Himmat-i milleti alkışladı sükkân-ı semâ
Kapanıp secde-i şükrâna Reşâd eyle duâ
Mülk-i İslâmı Hudâ eyleye dâim me'men

23. Feyhân: Manzûme-i Şâhâneyi Tahmîs

Bizi zann etmiş idi düşmen hâbîde-fiten
Öyle lâ-kayd ki kurbân-ı sitem, bî-şiven
Geçmiş zannederek hep bizi cândan, serden
Savlet etmişdi Çanakkal'aya bahr ü berden
Ehl-i İslâmın iki hasm-ı kavîsi birden

Havf-ı Bârî ile lertzân görünen duygumuza
Heybet-i kûha bile ra'şeye diren korkumuza
Kapılıp savlete gelmişdi adû yurdumuza
Lâkin imdâd-ı ilâhî yetişip ordumuza
Oldular her biri bir kal'a-i pûlâd-beden

Hûn-ı cevvalini göstermek için tâbende
Daldı bir ma'rekeye kavm-i fezâil-zinde
O ne tûfân-ı celâdet ki dem-i rezmînde
Asker evlâdlarımın pîşgeh-i azminde
Aczini eyledi idrâk nihâyet düşmen

Mest-i nahvet olamaz merd-i şehâmet-âsâr
Rû-be-hâk olmağa değmez o kadar istikbâr
Tîr-i pür-tâb gibi yükselen a'dâ nâ-çâr
Kadr ü haysiyyeti pâmâl olarak etdi firâr
Kalb-i İslâma nüfûz etmeğe gelmiş-iken

Bir şehîdin ser-i kabrindeki muzmer ma'nâ
Öyle ulvî ki sürûşâna da hayret-bahşâ
Şâhid oldukça bu usûle mesâbîh-i semâ
Kapanıp secde-i şükkrâna Reşâd eyle duâ
Mülk-i İslâmı Hudâ eyleye dâim me'men

**24. Birinci Kolordu-yı Hümâyûn Maliye Müfettişliği
Muhâsebecisi Nazmî: Tahmîs-i Gazel-i Hümâyûn⁷²**

Geçmeden fart-ı şecaât ile cân ü serden
Ne çıkar gayret-i merdânesi yok askerden
Sandılar sahn-ı gazâ kaldı da hâlî erden
Savlet etmişdi Çanakkal'aya bahr ü berden
Ehl-i İslâmın iki hasm-ı kavîsi birden

Zaferin şemsle mâhı yetişip ordumuza
Kevkeb-i baht kemâhî yetişip ordumuza
Nusret-i nâ-mütenâhî yetişip ordumuza
Lâkin imdâd-ı ilâhî yetişip ordumuza
Oldu her bir neferi kal'a-i pûlâd-beden

Başka safvetle sadâkat bulunur bezminde
Bize der kalb-i nerîmânı fakat remzinde
Yok isâbet o kadar düşmenümün cezminde
Asker evlâdlarımın pîşgeh-i azminde
Aczini eyledi idrâk nihâyet düşmen

Zûr-ı bâzû-yı dilîrânı görünce nâ-çâr
Düşdü cân korkusuna geldi cihân onlara dar
Böylelikle ne hayâ kaldı ne nâmûs ne de âr
Kadr ü haysiyyeti pâmâl olarak etdi firâr
Kalb-i İslâma nüfûz etmeğe gelmiş-iken

Bu füyûzât-ı mu'azzam bu tecellî-i 'alâ
Eser-i âtifet-i hazret-i mahbûb-ı Hudâ
Yüz sürüp südde-i Sultâna eder Nazmî senâ
Kapanıp secde-i şükrâna Reşâd eyle duâ
Mülk-i İslâmı Hudâ eyleye dâim me'men

⁷² *Tanin* (nu: 2787, 2 Eylül 1332/15 Eylül 1916) gazetesinde yayımlanmıştır.

25. Fazıl Ahmed⁷³: Tahmîs-i Gazel-i Sultan Mehmed Reşad Han-ı Hâmîs⁷⁴

Milletim gâfil iken nükte-i hayr ü şerden
 Yoğ-iken habbe bile haznede sîm ü zerden
 Bahsederken hocalar câmide harf-i cerden
Savlet etmişdi Çanakkal'aya bahr ü berden
Ehl-i İslâmın iki hasm-ı kavîsi birden

Şiddet-i cû' ile muhtâc olup ekmekle tuza
 Eriyip⁷⁵ benzedi millet güneş altında buza
 Heybeyi vurmuş idi Yağcı Şefik Bey⁷⁶ omuza

⁷³ **Fazıl Ahmet Aykaç** (23 Temmuz 1884-5 Aralık 1967): İstanbul'da doğmuştur. Babası askerlik mesleğini bırakarak mülkiyeye geçen, çeşitli mutasarrıflık görevlerinde bulunmuş Mehmed Celâl Bey'dir. İlk tahsiline Numune-i Terakki Mektebi'nde başladı. Daha sonra babasının görevi sebebiyle gittiği Gümüşhane'de rüştiyeyi, Süleymaniye'de idâdiyi bitirdi. Musul'da Şeyh Mahvî Efendi'den Farsça dersleri aldı. İstanbul'a geldikten sonra Lycée Français'e ve Sanayi-i Nefise Mektebi mimarî bölümüne devam etti. Bir süre Fransa'daki Ecole Libre des Sciences Politiques'in çeşitli kurlarını uzaktan öğrenim sistemi ile takip etti.

Çeşitli görevlerde bulunduktan sonra 1908 yılında Darümuallimîn'e hoca olarak atandı. Sanayi-i Nefise Mektebi'nde estetik ve mitoloji, İstanbul ve Galatasaray Liseleri'nde edebiyat, felsefe, pedagoji, Fransızca ve usul-i tercüme derslerini okuttu. 1929 yılında Elazığ milletvekili seçildi.

Bir süre Fecr-i Âtî topluluğuna katılan Fazıl Ahmet mizahî, tenkit ve tehzil yoluyla yazdığı şiirleri ve yazılarıyla tanındı. Divan şiirinin geleneğinden faydalanarak tahmis ve nazire yoluyla çeşitli olayları ve kişileri alaylı bir dille tenkit etmiştir. Hayatı ve eserleri hakkında geniş bilgi için bk.: İbnülemin Mahmut Kemâl İnâl, *Son Asır Türk Şairleri*, 3. bs., C. 1, Dergâh Yayınları, İstanbul 1988, s. 373-376; Kâzım Yetiş, "Aykaç, Fazıl Ahmet", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 4, İstanbul 1991, s. 254, Ali Şükrü Çoruk, *Fazıl Ahmet Aykaç, Hayatı ve Eserleri*, İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul 1999.

⁷⁴ Tahmisin yayımlandığı yerler şunlardır: *Akşam*, Nu: 75, 3 Kânunievvel 1334/1918; *Zaman*, Nu: 239, 4 Kânunievvel 1334/1918; Fâzıl Ahmet, *Hitabeler, Şiirler, Hicivler ve saire*, Akşam Kitaphanesi, İstanbul 1934, s. 81-82; *Beşinci Sultan Mehmed Reşad'ın Meşhur Gazeli ve Tahmisleri*, Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi, Y. 697.

⁷⁵ "eriyip": "İşte bak" Fâzıl Ahmet, a.g.e., s. 81.

⁷⁶ **Yağcı Şefik Bey** (1852-1915): Donanma-yı Osmanî Muavenet-i Milliye Cemiyeti başkanı. 1914 yılında İstanbul mebusu olarak Meclis-i Mebusân'a girmiştir. Asıl mesleği zahire ve yağ tüccarlığıdır. Donanma Cemiyeti kurulunca reisliğe seçilmiş ve Cemiyetin ilgasına kadar bu görevde kalmıştır. Osmanlı Donanmasının geliştirilmesi için samimî ve fedakâr çalışmalarda bulunmuştur. Ayrıntılı bilgi için bk.: Şefik Bey, *Resimli Yeni Lügat ve Ansiklopedi*, C. 5, s. 2646; Selahittin Özçelik, *Donanma-yı Osmanî Muavenet-i Milliye Cemiyeti*, TTK Yayınları, Ankara 2000, s. 42.

*Lâkin imdâd-ı ilâhî yetişip ordumuza
Oldu her bir neferi kal'a-i pûlâd-beden*

Acı sözler dönüyor gerçi adû bezminde
Yine sâbit-kadem oldu vükelâ cezminde
Çekdik ammâ nice zahmet bu işin hazminde
*Asker evlâdlarımın pîşgeh-i azminde
Aczini eyledi idrâk nihâyet düşmen*

Borcumuz etdi hemân belki de bir kaç milyâr
Bulgur esnafına verdik yedi milyon lira kâr
Şu temâşâyı gören bir sürü düşmen tüccâr
*Kadr ü haysiyyeti pââmâl olarak etdi firâr
Kalb-i İslâma nüfûz etmeğe gelmiş-iken*

Harbin âlâmına var sanma sakın şimdi devâ
Sana bin va'd-i vaîd etse de her gün vükelâ
Böyle bir hey'et-i nüzzâr ile azdır şu belâ
*Kapanıp secde-i sükrâna Reşâd eyle duâ
Mülk-i İslâmı Hudâ eyleye dâim me'men*

26. Ordu-yı Hümâyûn Efrâdından Nâzım: Tahmîs-i Manzûme-i Şâhâne⁷⁷

Doğarak mihr-i vegâ semt-i hafâ-perverden
Oldu âfâk u fezâ levha-nümûn mahşerden
Gasp için kible-i âmâli şeh-i ekberden
*Savlet etmişdi Çanakkal'aya bahr ü berden
Ehl-i İslâmın iki hasm-ı kavîsi birden*

Kudretin meş'al ü mâhı yetişip ordumuza
Melekût-ı bâl ü penâhı yetişip ordumuza

⁷⁷ *Servet-i Fîinun* (nu: 1322, 7 Kânunuevvel 1332, s. 259)'da yayımlanmıştır.

Enbiyâ hizb ü sipâhı yetişip ordumuza
Lâkin imdâd-ı ilâhî yetişip ordumuza
Oldu her bir neferi kal'a-i pûlâd-beden

Görerek mevt ile idbârı dem hezminde
 Anladı himmet-i yektâyı rakîb hasmında
 Ham ü fem-beste kalır kilik-i dehâ nazmında
Asker evlâdlarımın pîşgeh-i azminde
Aczini eyledi idrâk nihâyet düşmen

Öyle bir mu'cize gösterdi ki pür-şevk ü vakâr
 Sînemiz ... kıldı o humârı tamâmen nâ-çâr
 Ne şarapnel, ne de bomba, dinâmit etmedi kâr
Kadr ü haysiyyeti pââmâl olarak etdi firâr
Kalb-i İslâma nüfûz etmeğe gelmiş-iken

Maşrık-ı feyz-i rehâ oldu bize râh-ı gazâ
 Vatanın her bir eri ayrıca tebrîke sezâ
 Ki verir ol ebedî menkıbeler rûha gınâ
Kapanıp secde-i şükrâna Reşâd eyle duâ
Mülk-i İslâmı Hudâ eyleye dâim me'men

27. Mütekaid Binbaşı Tahsin (Bolulu): Tahmîs-i Manzûme-i Hümâyûn⁷⁸

Beni indirmek için refref-i Peygamberden
 Ref' için nâm-ı mülûkânemi minberlerden
 Mevt ü âteş saçarak her yere gökden yerden
Savlet etmişdi Çanakkal'aya bahr ü berden
Ehl-i İslâmın iki hasm-ı kavîsi birden

⁷⁸ Âti (İleri) (nu: 30, 3 Kânunusani 1334 / 3 Ocak 1918)'de yayımlanmıştır.

Hıfz-ı İslâm emeli hâkim iken duygumuza
 Zâhib olmuştu adû acimize, kaygumuza
 Girmek ister idi dehşet-res olup yurdumuza
Lâkin imdâd-ı ilâhî yetişip ordumuza
Oldu her bir neferi kal'a-i pûlâd-beden

Gördü meydân şeref-i Türk'ü pek zinde
 Anılır hürmet ile nâmu cihân rezminde
 Okusun ırk-ı necîbim bunu her bezminde
Asker evlâdlarımın pîşgeh-i azminde
Aczini eyledi idrâk nihâyet düşmen

Gökde yerde saçarak sâika-i dehşet-bâr
 Bahrden topları etmekde iken mevt-isâr
 Süngüsü askerimin parlamasıyla nâ-çâr
Kadr ü haysiyyeti pâmâl olarak etdi firâr
Kalb-i İslâma nüfûz etmeğe gelmiş-iken

Arş-ı kudsî-i hilâfetde bi-avn-i Mevla
 Hâdim-i dîn-i mübînim, emelim kesb-i rızâ
 Şâhid-i azm-i metînim olacaktır şühedâ
Kapanıp secde-i şükrâna Reşâd eyle duâ
Mülk-i İslâmı Hudâ eyleye dâim me'men

28. Ali Emîrî Efendi: Üçüncü Def'a Tahmîs-i Gazel-i Pâdişâhî⁷⁹

Nerde Kıbrıs'la Cezâyir, nerede Mısır u 'Aden
 Nerde sâir bu kadar muhterem eczâ-yı vatan
 Olmayıp râzı yine düşmen o atşân-ı fiten
Savlet etmişdi Çanakkal'aya bahr ü berden
Ehl-i İslâmın iki hasm-ı kavîsi birden

⁷⁹ Bu tahmis mecmuuda bulunmayıp, sadece *Ali Emîrî Divanı*'nda (Millet Kütüphanesi, Ali Emîrî Manzum, Nu: 37, s. 201) yer almaktadır.

Bahrden zırhlı donanma yanaşıp ordumuza
Karadan leşker sudan neşter üşüp ordumuza
Kanlı tayyâre havâdan sataşıp ordumuza
Lâkin imdâd-ı ilâhî yetişip ordumuza
Oldu her bir neferi kal'a-i pûlâd-beden

Geliyor nevbet-i ahyâ-yı hükûmet Hind'e
Müjdeler anda olan zâhid ü şeyh ü rinde
Hasta-i illet-i ye's oldu adû-yı zinde
Asker evlâdlarımın pîşgeh-i azminde
Aczini eyledi idrâk nihâyet düşmen

Oldu Osmanlılara kanlı kazâlar gülzâr
Geliyor leşkere kurşun sesi ivâne-i hezâr
Böyle saff-derleri gördükde adû-yı gaddâr
Kadr ü haysiyyeti pââmâl olarak etdi firâr
Kalb-i İslâma nüfûz etmeğe gelmiş-iken

Şanlı askerlere yârmend ola avn-i Mevlâ
Dâimâ feth ü zaferle edeler kesb-i safâ
Sulh-ı gâlible ola devlet ü millet ihyâ
Kapanıp secde-i şükrâna Reşâd eyle duâ
Mülk-i İslâmı Hudâ eyleye dâim me'men

Ömr-i sermedle ola taht-ı hilâfetde celîs
Yaza bu şi'r-i hümâyûn gibi çok nazm-ı selîs
Eyle dâim Emîrî kulu böyle tahmîs
Mülkümüzdür el'an Mısır u Cezâyir Tiflîs
Emr ü fermânına fermân-ber ola Çin ü Hoten

29. Sâmi Bey'in Tahmîsi⁸⁰

Sadr-ı a'zam kâğıd imzâlar-iken ezberden
 Şeyhü'l-İslâm gazel söyler-iken minberden
 Vükelâ bekler-iken lütf u meded anberden
Savlet etmişdi Çanakkal'aya bahr ü berden
Ehl-i İslâmın iki hasm-ı kavîsi birden

Millet ekmek diye toprak yedi benzetdi muza
 Tal'at'ım servet-i milliyyeyi vurdu omuza
 Enver'im halkın emip hûnını döndü domuza
Lâkin imdâd-ı ilâhî yetişip ordumuza
Oldu her bir neferi kal'a-i pûlâd-beden

Yoksa kasılmaz idi böyle cihân rezminde
 Nâmı anıla Türk'ün şân u zafer bezminde
 Hele Allâh'a şükür kim yanılıp cezminde
Asker evlâdlarımın pîşgeh-i azminde
Aczini eyledi idrâk nihâyet düşmen

Vatanın doldu semâ-yı şafağı nâle vü zâr
 Milletın gençliğine oldu Çanakkal'a mezâr
 Hazm için bak diyoruz yine pür-şevk ü mesâr
Kadr ü haysiyyeti pâmâl olarak etdi firâr
Kalb-i İslâma nüfûz etmeğe gelmiş-iken

Milletin böyle nasıl kadri olurmuş a'lâ
 Dosttur nisbet olunsa vükelâma a'dâ
 Ne hükûmet!... Bu cinâyâta makarr-ı icrâ
Kapanıp secde-i şükrâna Reşâd eyle duâ
Mülk-i İslâmı Hudâ eyleye dâim me'men

⁸⁰ Beşinci Sultan Mehmed Reşad'ın Meşhur Gazeli ve Tahmisleri (Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi, Y. 697, s. 4)'nden alınmıştır.

30. Vedad Örfi:⁸¹ Tahmîs-i Manzûme-i Hümayûn⁸²

Hind'e mevsil mi değildi acabâ Mısır u 'Aden
 Fas, Cezâyir ve Tunus az mı verirdi ma'den
 Böyle mağzûb yerin bir sonu yokken 'adeden
Savlet etmişdi Çanakkal'aya bahr ü berden
Ehl-i İslâmın iki hasm-ı kavîsi birden

Şark'ı bir hırs ile başdan başa benzetdi mûze
 Mest-i evhâm-ı zafer vurdu silâhı omuza
 Hele bir lokma gibi bakdı yeşil yurdumuza
Lâkin imdâd-ı ilâhî yetişip ordumuza
Oldu her bir neferi kal'a-i pûlâd-beden

Galeyâna getirirken sözü her bezminde
 Hep "dîger nîst" diyorken şu cihân remzinde
 Pek mu'ânid bulunurken bu kuru cezminde
Asker evlâdlarımın pîşgeh-i azminde
Aczini eyledi idrâk nihâyet düşmen

Bir Boğaz var diye yamyamları kıldı ızrâr
 Verdi her sûret-i ifnâya birer şekl-i karâr
 Fikri âtfide vermekdi ona istimrâr
Kadr ü haysiyyeti pâmâl olarak etdi firâr
Kalb-i İslâma nüfûz etmeğe gelmiş-iken

⁸¹ **Vedat Örfi [Bengü]** (1899-1953): Şaire Nigâr Hanımın düşürdüğü tarihten 21 Aralık 1899'da doğduğu anlaşılan Vedat Örfi Türk sinemasının ve musikisinin tanınmış şahsiyetlerindedir. Usta yazar ve eleştirmen Memet Fuat'ın babası, Nazım Hikmet'in eşlerinden Piraye Hanım'ın ilk kocası, Mehmet Ali Paşa'nın oğludur.

1923'te Fransa'ya, ardından Mısır'a gitti, burada yerli sinemayı kuran girişimci-sanatçılar arasında yer aldı. Mısır'da, on iki film çekti. Türkiye'de de dokuz filmin yönetmenliğini yaptı. 25 Mayıs 1953'te İstanbul'da vefat etti. Ayrıntılı bilgi için bk.: *Bütün Dünya Yılığ 1957*; www.memetfuat.com.

⁸² *Sebilü'r-Reşâd* (C. 14, nu: 360, 13 Teşrinievvel 1332 / 28 Zilhicce 1334)'da yayımlanmıştır

Susamış bir boğazın batnını sanmak mer‘â
 Bırakır mıydı o sersem canavarda em‘â
 Kudret-i Hak’dan onun garkı idi müsted‘â
Kapanıp secde-i şükrâna Reşâd eyle duâ
Mülk-i İslâmı Hudâ eyleye dâim me’men

7.&. Sonuç

İngiltere ve Fransa’nın İstanbul’u ele geçirebilmeleri için muhakkak kazanmak zorunda oldukları Çanakkale Savaşlarında hezimete uğramaları sonucunda toplumda meydana gelen olumlu havaya Sultan Reşad’ın güzel bir gazelle ortak olması, halk tarafından memnuniyetle karşılanmıştır. Bu memnunluğun bir ifadesi olarak da toplumun değişik kesimlerine mensup kişiler tarafından birçok tahmis yazılmıştır.

Yazılış amaçları Padişah’ın duygularına ortak olma ve zaferin heyecanına katılma olan bu tahmisler -birkaçı istisna tutulmak kaydıyla- edebî ve estetik değer açısından noksandırlar; fakat edebiyat tarihimiz açısından büyük önem taşımaktadırlar.

KISALTMALAR

- a.g.e. : Adı geçen eser
 ÇOMÜ : Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
 DİVAN : Ali Emîrî Divanı
 EŞR : Eski Şiirin Rüzgârıyla
 Nu : Numara
 SF : Servet-i Fünun mecmuası
 TDK : Türk Dil Kurumu
 TDV : Türkiye Diyanet Vakfı
 TE : Tasvir-i Efkâr gazetesi
 TSMK : Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi
 TTK : Türk Tarih Kurumu

KAYNAKLAR

- ABDÜLKADİROĞLU, Abdülkerim, "Ahmed Mâhir Efendi", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 2, İstanbul 1999, s. 98.
- AKAR, Metin, *Veled Çelebi İzbudak*, TDK Yayınları, Ankara 1999.
- Ali Emîrî, *Divan*, Millet Kütüphanesi Ali Emîrî Manzum nr. 37, s. 200-201.
- ALPER, Ömer Mahir, "Ahmed Mâhir Efendi", *Yaşamları ve Yapılarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, C. 1, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1999, s. 134.
- ANDI, M. Fatih, *Servet-i Fünûn'a Kadar Yeni Türk Şiirinde Şekil Değişimleri*, Kitabevi, İstanbul 1997.
- AZAMAT, Nihat, "Elif Efendi", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 11, İstanbul 1995, s. 37-38.
- BAYRAKTAR, Duhter, "Gövsâ, İbrahim Alaettin", *Yaşamları ve Yapılarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, C. 1, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1999, s. 481-482.
- BEKİROĞLU, Nazan, *Şâir Nigâr Hanım*, İletişim Yayınları, İstanbul 1998.
- Beşinci Sultan Mehmed Reşad'ın Meşhur Gazeli ve Tahmisleri*, Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi, Y. 697, 4 s.
- BEYDİLLİ, Kemal, "Osmanlı Siyasî Tarihi: Küçük Kaynarca'dan Yıkılışa", *Osmanlı Devleti Tarihi*, C. 1, İstanbul 1999.
- ÇAKIR, Ömer, *Türk Şiirinde Çanakkale Muharebeleri*, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara 2004.
- _____, "Üsküdarlı Talat'ın Hayatı ve Şiiri", *II. Üsküdar Sempozyumu 12-14 Mart 2004 Bildiriler*, C. 2, İstanbul 2005, s. 224-233.
- ÇELEBİ, Celâleddin, "Abdülhalim Çelebi", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 1, İstanbul 1988, s. 212.
- ÇETİN, Atilla, "Gövsâ, İbrahim Alaeddin", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 14, İstanbul 1996, s. 158-160.
- ÇORUK, Ali Şükrü, *Fazıl Ahmet Aykaç, Hayatı ve Eserleri*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul 1999.
- DANIŞMEND, İsmail Hâmi, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, Türkiye Yayınevi, İstanbul 1972, C. 4, s. 380.
- DARKOT, Besim, "Çanakkale muharebeleri", *MEB İslâm Ansiklopedisi*, C. 3, s. 347-348.
- DİLÇİN, Cem Örneklerle Türk Şiir Bilgisi, 5. bs., TDK Yayınları, Ankara 1999, s. 273.
- DİRİÖZ, Meserret, "Gazel-i Hümayun ve Tahmisleri", *1. Millî Türkoloji Kongresi (İstanbul, 6-9 Şubat 1978), Tebliğler*, Kervan Yayıncılık, İstanbul 1980, s. 105-114.
- Edebiyat-ı Umumiye Mecmuası*, Nu: 3, 31 Mayıs 1334.
- ENGİNÜN, İnci, "Çanakkale Zaferinin Edebiyata Aksı", *Marmara Üniversitesi Türklük Araştırmaları Dergisi*, yıl 1986, sayı 2, İstanbul 1987, s. 111-129.
- ERDOĞAN, Mustafa, *Türk Edebiyatında Muhammes*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2002.

- Fâzıl Ahmet, *Hitabeler, Şiirler, Hicivler ve saire*, Akşam Kitaphanesi, İstanbul 1934.
- GEMİCİ, Nurettin, “Üsküdarlı Talat Örneğinde Millî ve Tarihî Değerlerimize Sahip Çıkılması”, *I. Üsküdar Sempozyumu 23-25 Mayıs 2003 Bildiriler*, İstanbul 2004, C. 2, s. 466-474.
- GÖLPINARLI, Abdülbaki, *Mevlana Müzesi Abdülbâki Gölpınarlı Kütüphanesi Yazma Kitaplar Kataloğu*, TTK Yayınları, Ankara 2003, s. 286.
- GÖVSA, İbrahim Alaeddin, “Tevfik Lâmih”, *Türk Meşhurları*, İstanbul 1946, s. 380.
- GÜREL, Zeki, *İbrahim Alaettin Gövsa*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1995.
- İŞİN, Ekrem, “İzbudak, Veled Çelebi”, *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, C. 1, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1999, s. 685-686.
- İbnülemin Mahmut Kemâl İnâl, *Son Asır Türk Şairleri*, 3. bs., Dergâh Yayınları, İstanbul 1988.
- İZBUDAK, Veled Çelebi, *Hatıralarım, Canlı Tarihler*, Türkiye Yayınevi, İstanbul 1946.
- KARAL, Enver Ziya, “Mehmed V”, *MEB İslâm Ansiklopedisi*, C. 7, s. 557.
- KARATAY, Fehmi Edhem, *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu*, İstanbul 1961.
- KARAVELİOĞLU, Murat A., *İhtifalci Mehmet Ziya Bey: Yenikapı Mevlevihanesi*, Ataç Yayınları, İstanbul, 2005.
- KORUCUOĞLU, Nevin, *Veled Çelebi İzbudak*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1994.
- KURŞUN, Zekeriya, “Çanakkale Muharebeleri”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 8, İstanbul 1993, s. 206.
- KÜÇÜK, Cevdet, “Mehmed V”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 28, İstanbul 2003, s. 421.
- KÜÇÜK, Sezai, *Mevlevîliğin Son Yüzyılı*, Simurg Yayınları, İstanbul 2003.
- OKAY, Orhan, “Beyatlı, Yahya Kemal”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 6, İstanbul 1992, s. 35-39.
- OKUYUCU, Cihan, *Cinânî-Hayati, Eserleri, Divanının Tenkitli Metni*, TDK Yayınları, Ankara 1994.
- Osmanlı Tarih ve Edebiyat Mecmuası*nu: 1, 31 Mart 1334, s. 7-8.
- ÖZÇELİK, Selahittin, *Donanma-yı Osmanî Muavenet-i Milliye Cemiyeti*, TTK Yayınları, Ankara 2000.
- ÖZTUNA, Yılmaz, *Türk Musikisi Ansiklopedisi*, C. 2, İstanbul 1976.
- S., N., “Türk Kütüphaneciliğine Hizmet Edenler: 13, Kalkandelenli Sabri”, *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni*, C. 5, Sy. 2, Ankara 1956, s. 181-183.
- Şefik Bey, *Resimli Yeni Lügat ve Ansiklopedi*, C. 5.
- Tahirül Mevlevî, *Edebiyat Lügati*, (Haz.: Kemal Edib Kürkçüoğlu), Enderun Kitabevi, İstanbul 1973.
- TANMAN, Baha, “Mehmed Elif Efendi”, *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, C. 2, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1999, s. 131-32.

- TAYŞI, M. Serhan, "Ali Emîrî Efendi", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 2, İstanbul 1989, s. 390-91.
- TEVFİKOĞLU, Muhtar, *Ali Emîrî Efendi*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1989.
- TÜRKGELDİ, Ali Fuat, *Görüp İşittiklerim*, 3. bs., Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1984.
- UÇMAN, Abdullah, "Ali Emiri Efendi", *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, Yapı Kredi Yayınları, C. 1, İstanbul 1999, s. 209-210.
- _____, "Beyatlı, Yahya Kemal", *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, Yapı Kredi Yayınları, C. 1, İstanbul 1999, s. 318-320.
- _____, "Nigâr Hanım", *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, Yapı Kredi Yayınları, C. 2, İstanbul 1999, s. 366-367.
- UŞAKLIGİL, Halid Ziya, *Saray ve Ötesi*, (Haz.: Nur Özmel Akın), Özgür Yayınları, İstanbul 2003.
- UZUN, Mustafa, "Çanakkale Muharebeleri-Edebiyat", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 8, İstanbul 1993, s. 208-209.
- Yahya Kemal, *Eski Şiirin Rüzgârıyla*, 5. bs., İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul 1993.
- Yayın Kurulu, "Abülhalim Çelebi", *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, Yapı Kredi Yayınları, C. 1, İstanbul 1999, s. 47.
- YETİŞ, Kâzım, *Yahya Kemal - I, Hayatı*, İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul 1998.
- _____, "Aykaç, Fazıl Ahmet", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 4, İstanbul 1991, s. 254.
http://www.memetfuat.com/turkish/yasam_oykusu_1.html